

Med- eller motborgare

Maktdelning

Bo Djörke • Lars Ilshammar
Kajsa Klein • Laila Niklasson
Tomas Ohlin • Anders R Olsson
Karl-Erik Tallmo • Ingvar Åhman-Eklund

Med- eller motborgare

Maktdelning

For or Against the Citizenry

Power sharing

Bo Djörke • Lars Ilshammar
Kajsa Klein • Laila Niklasson
Tomas Ohlin • Anders R Olsson
Karl-Erik Tallmo • Ingvar Åhman-Eklund

Innehållsförteckning

• Inledning	5
• Två frågor om demokrati förr och nu.....	7
• Sammanfattningar.....	13
• Politikernas medborgardialog. Eller medborgarnas!	20
• Tio år efteråt – dags för omstart	26
• Reflektioner inför EU-valet	36
• Hur nära de politiska besluten kan medborgaren komma?.....	54
• Om bloggar och andra revolutioner	66
• Vad har upphovsrätt med demokrati att göra?	78
• Ge den lokala demokratin en framtidsduglig nystart	88
• Presentationer.....	95
• English summaries.....	100
• Vad är D2D?	108

© Respektive författare ansvarar själv för det skrivna materialet och har också upphovsrätten. Citera och referera gärna, men ange källa.
Skriften är utgiven 25 maj 2009. Alla översättningar: Gail Watt.
Redaktion och form: Ana Durán.

Inledning

Denna debattskrift är frukten av ett antal frispråkiga diskussioner om demokrati och medborgarinflytande. Det är den tredje i en serie debattbidrag som demokratigruppen D2D publicerar. D2D står för Dialog för Demokrati (Dialogue to Democracy). Gruppen har deltagit i publika diskussioner, publicerat sig i pressen, och deltagit i seminarier och konferenser.

Vi är en grupp forskare och experter, som sedan ett flertal år träffas regelbundet för att kritisera, analysera och diskutera politiska innovationer. Vi kommer från olika miljöer och branscher, flera av oss har varit verksamma i offentlig förvaltning och deltagit i många offentliga kommittéer.

Det vi har gemensamt är en oro för det demokratiska underskott som präglar dagens samhälle. Många medborgare har väldigt liten kontakt med det politiska beslutsfattandet. Vårt representativa system behöver förstärkas med mer direkta och deltagardemokratiska former. Det innebär inte att vi vill avskaffa representativiteten, tvärtom. Vi vill stärka den. Men det bör ske genom att medborgarnas plattformar flyttas närmare de verkliga besluten. De folkvalda måste också vilja och kunna dela med sig av makten.

I vår grupp har vi rätt bred erfarenhet av Internet. Vi har varit med, några av oss tidigt i den process som skapat dagens kommunikationsverktyg. Vi menar att ny teknik är ett bra hjälpmedel för en bättre medborgardialog, men vi menar att det väsentliga är att beslutsfattarna delar med sig

av makten. Därför har vi givit denna vår tredje debattskrift underrubriken ”Maktindelning”.

I den förra boken ställde vi tre demokratiskt betingade frågor till varandra, och svarade personligen. I denna bok ställer vi två nya frågor. Var och en av oss författare ger sina personliga svar på dessa två nya frågor.

Vi har inte heller denna gång gjort något försök att sammanställa våra kapitelbidrag till några enhetliga slutsatser. Vi anser dock att de ligger innehållsligt nära varandra, och tillsammans kan förmedla ett demokratiskt helhetsintryck. Varje kapitelförfattare svarar själv för sitt bidrag.

Alla våra böcker finns tillgängliga via nätet, (www.d2d.nu). Vår förhoppning är att dessa diskussioner ska bidra till fördjupade demokratiska samtal, och att nya praktiska försök och forskningsprojekt måtte komma till stånd, projekt som kännetecknas av förbättrade möjligheter för medborgarna att komma närmare de politiska besluten.

Ana Durán har fungerat som redaktör och Gail Watt har svarat för all översättning till engelska. Båda är medlemmar i gruppen D2D.

Gruppen har ingen extern finansiering av boken, utan står för alla kostnader själv.

Stockholm den 15 maj 2009
Tomas Ohlin, för D2D

Två frågor om demokrati förr och nu

Vi säger om oss själva att D2D är ett nätverk – en grupp individualister som var och en har en egen uppfattning om hur vår demokrati fungerar. Och borde kunna fungera. När vi träffas har vi också stimulerande möten tillsammans.

Inför utgivningen av vår förra bok ställde vi oss tre frågor som var och en i nätverket fick tillfälle att svara på. Den här gången har vi ställt oss två nya frågor. Här är våra frågor och svar, formulerade utan sidoblickar på vad andra i nätverket har svarat.

När du läst – lägg gärna ifrån dig boken och fundera själv på hur du skulle vilja besvara frågorna!

1. Var demokratin bättre förr?

Lars Ilshammar: Generellt sett – knappast. Det är en populär illusion att demokratin var så mycket bättre förr. Men myten om den flydda guldåldern ger sällan några träffar i verkligheten. Mycket få saker var faktiskt bättre förr. Det är nog riktigare att säga att demokratin var annorlunda. För den som tvivlar rekommenderar jag en tripp i tidsmaskinen till 1950-talet. Sedan kan en del traditionella kriterier på demokrati förstås ha försämrats: medlemskap i politiska partier t.ex. Eller antal förtroendevalda. Men vi får inte glömma alla de nya uttrycksformer som nu gör samhället mera genomskinligt.

Kajsa Klein: Nej.

Laila Niklasson: Det beror förstås på tidsperspektivet, om vi tänker oss att demokrati innebär en viss sorts representation med partier och medborgare (alla över en viss ålder) som röstar så skulle det kunna leda till eftertanke att ”demokratin” inte funnits som styrningsform särskilt länge i något land i vår nutid. Ungefär hundra år skulle då tidsperspektivet bli. ”Förr” skulle då kunna vara att slutet av 1800-talet och 1900-talet (förr) jämförs med slutet av 1900-talet och 2000-talet för Sveriges del. Å ena sidan skulle demokratin kunna uppfattas som bättre under ”förr” om vi tänker på att det fanns många medborgare som var mycket aktiva i olika sammanhang för att denna styrningsform skulle accepteras och etableras. Å andra sidan, även om vi – inte minst vi inom D2D – är kritiska till hur demokratiska processer fungerar, uppfattar jag ändå att de flesta av 2000-talets medborgare anser att demokrati är den styrningsform som är etablerad. Jag är medveten om att alla inte önskar demokrati, men flertalet förefaller ändå eniga om styrningsformen.

Tomas Ohlin: Om man besöker Medelhavstrakterna kring Akropolis eller Forum Romanum så blir man tankfull inför det ofta citerade påståendet att det var här demokratin föddes. Torgen och platserna är inte stora, och man kan fråga sig hur det demokratiska samtalet i den verkligheten ”såg ut”. Hur många hörde vad som sades där borta, hur många kunde delta? Hur fick deltagarna klart för sig i vilken utsträckning beslutsfattarna ”förra gången” hade lyssnat? Antagligen har det samlade demokratiska intrycket ”förbättrats” en aning under århundradenas gång. Men vi behöver dessa ideal. Vi behöver dem för att kunna ha

riktmärken inför de medborgarnära utvecklingslinjer som vi vill främja idag, på 2000-talet.

Anders R Olsson: Bättre i vissa avseenden, sämre i andra. Folkrörelserna var större och vägde tyngre, vilket var bra, men samtidigt var auktoritetstron starkare.

Karl-Erik Tallmo: Det är en komplicerad fråga, som bland annat påverkas av hur vi ser på äldre tiders liv, utifrån vår moderna utsiktspunkt. Ska vi bedöma saken utifrån våra kriterier eller försöka sätta oss in i hur människor förr såg på sin situation? Är det ens möjligt?

Hade Sverige över huvud taget demokrati före 1921, då kvinnor fick allmän rösträtt? Var kvinnan bara förtryckt i det gamla bondesamhället eller hade hon kanske rätt stor makt inom vissa områden?

Det är också tänkvärt att den kultur varifrån vi hämtat vårt ord *demokrati* var ett slavsamhälle. Hur mäter man demokratin kvalitét? Antal människor som engagerar sig? – oavsett om deras engagemang påverkar? Är det hög grad av demokrati när många småfrågor bestäms direkt av medborgarna på ett decentraliserat plan? Eller kan det vara bättre att frågor behandlas och avgörs av en effektiv, kunnig och i verklig mening representativ central institution, t.ex. ett parlament?

Med alla dessa förebehåll är ändå min gissning att demokratin inte var bättre förr, och att den idag går mot former som åtminstone skulle kunna bli bättre än någonsin, i termer av brett folkligt engagemang och även praktiskt förverkligande. Men svårigheterna är enorma, för man får inte förväxla

informationsfloden med verklig kunskap och insikt, och snabbt tyckande på webben är knappast en bra grogrund för genomtänkta beslut.

Ingvar Åhman-Eklund: Nej! Absolut inte! Förr hölls folk ännu mera än idag nere i okunskap och undergivenhet inför överheten – världslig och religiös. Förr hade kvinnorna ännu mindre att säga till om.

Förr var det kollektivanslutning till kyrkan. Förr förföljdes bland annat de homosexuella och romerna även i Sverige. Förr var demokratins brister större än idag – listan kan lätt göras längre. Förr hade en del av oss troligen åkt i fängelse stämplade som farliga motborgare.

2. Kan du ge exempel på en bra demokratiprocess?

Lars Ilshammar: Frågan antyder att de flesta av dagens demokratiprocesser skulle vara undermåliga på det ena eller andra sättet. Kanske har vi en övertro på den perfekta demokratin. Då blir vi förstas besvikna när vi ser verklighetens demokrati i arbete (valdeltagandet 2006 var ”bara” 80,4 procent!). Jag tror att många, antagligen de flesta, demokratiprocesser är goda. Vilket förstas inte säger att de inte kan bli bättre – och framför allt fler.

Kajsa Klein: Hm. Det blir något utan direkt anknytning till Sverige i så fall. Jag är fortfarande imponerad av det jobb Global Voices Online gör. De jobbar med att översätta och aggregera blogginlägg från jordens alla hörn. Medborgarjournalistik och nätfrihet snarare än ett renodlat demokratiprojekt.

Laila Niklasson: Demokratiprocesser finns inom så många olika verksamheter. Om jag skulle välja en bra demokratiprocess – i teorin – så skulle jag välja att kommuner informerar och ger tillfälle till dialog om förändringar i den fysiska miljön såsom ombyggnad, trafikleder med mera. Vad jag vet så finns det stora problem med den demokratiska processen i praktiken, men själva principen är helt i överensstämmelse med att medborgare skall ha information och inflytande. Frågan är om det finns liknande etablerad rutin med demokratisk process när det gäller sociala frågor. Det är ju särskilt intressant nu när allt fler privata företag lämnar anbud på kommunal service. Vad skulle hända om anbuden presenterades på kommunens bibliotek, offentligt?

Tomas Ohlin: I många länder provas idag vad vi i Sverige ofta kallar ”medborgarbudget”. Här provas delegering av insyn och makt i väl avgränsade frågor till grupper av medborgare, medan beslutsfattarna själva behåller ansvaret. Det är viktigt att dessa grupper utses så att de blir representativa för de medborgare de i detta sammanhang företräder. Slumpvis och välorganiserad utväljning av paneler och grupper är ofta att föredra framför situationen att det enbart gäller att först komma till kvarn. I detta senare fall uppstår ofta obalans, där de som är mest intresserade och skickliga på att hålla sig framme, får mest inflytande, och där helhetsintrycket då må bli det mindre önskvärda att ”till den som haver ska varda givet” ... Sådan medborgardelegering är eftersträvsvärd i väl avgränsade frågor. Det blir ett folknära komplement till den etablerade representativiteten.

Anders R Olsson: Om medborgarna får större inflytande över politiska beslut – vilket förutsätter att de som har stort inflytande idag lämnar ifrån sig/berövas sådant – kan Internet på många sätt underlätta kunskapsinhämtning och kommunikation för dessa medborgare.

Karl-Erik Tallmo: Det förefaller svårt att komma på något exempel, och bara det är ju illavarslande. Exempel på processer som varit *good enough* kanske man kan hitta, särskilt lokalt. Jag har ofta dragit fram Kulturnät Sverige-utredningen som exempel på en ovanligt öppen process med många workshops med uppfriskande debatter. Folkomröstningen om kärnkraft på 1980-talet skulle ha kunnat vara ett hyfsat exempel. Jag har för mig att informationsutbytet var mycket intensivt med ett brett folkligt engagemang i diskussionerna – dock formulerades sedan själva röstningsalternativen på ett svårtolkat sätt.

Ingvar Åhman-Eklund: Upplysningen, driven av filosofer som Voltaire, är ett bra exempel på en utvecklande demokratiprocess som sedan på sikt ledde vidare till den öppna, sekulära västerländska demokratin. Nu gäller det att bygga vidare i denna utvecklingsprocess så att en fullödig medborgardemokrati byggs upp. Detta måste i alla fall vara det optimala målet även om färden dit säkerligen är både svår och mycket lång.

Sammanfattningar

BO DJÖRKE

Politikernas medborgardialog. Eller medborgarnas! Dags att SKL frågar sig: "Hur kul är det att föra dialog/samtal med en telefonsvarare?"

SKL – Sveriges Kommuner och Landsting – har nyligen utgivit skriften ”11 tankar om medborgardialog i styrning.” Tanke nr 4 innehåller ett allvarligt feltänk. Ett perspektivfel. Politikerperspektivet i stället för medborgarperspektivet. Citat:

De förtroendevalda deltar i dialogen för att lyssna för att förstå (mitt förtydligande: medborgarnas synpunkter), inte för att svara eller förklara. Erfarenheter visar att man alltför ofta hamnar i möten där de förtroendevalda får försvara sig ...

”Hur kul är det att föra dialog/samtal med en telefonsvarare?” Till alla som arbetar med medborgardialoger: Smaka på ordet ”Dialog” – i andra sammanhang är det alltid förknippat med tvåvägskommunikation. Eller hur? Att man inte bara lyssnar, utan även svarar med hur man ställer sig till det man fått höra. Använd ordet ”Enkät” i stället när det gäller ren insamling av data och synpunkter.

”Dialogen kan gå åt skogen – vi får inte igenom det som vi anser bäst”. Skaffa en tredje part – en dialoganordnare. På samma sätt som man låter utomstående arrangera fokusgrupper. Inom organisationsutvecklingen (numera benämnd: deltagande förändringsarbete) kallar man den tredje parten för change agent/förändringsunderlättare. Agentens roll är att vara tolk – att omformulera (=

översätta, förklara) olika ståndpunkter så att parterna lättare kan förstå varandra. Agent är den som arbetar för andra. Begreppet ”dialogredaktör” låter kanske mindre amerikaniserat och kan också uttrycka vad det är frågan om.

Bo Djörke är informationskonsult med specialintresse för *deltagande förändringsarbete* samt IT-stöd för detta. Företagsekonom. Driver eget företag – Sysforma AB.

LARS ILSHAMMAR och KAJSA KLEIN Tio år efteråt – dags för en omstart

För tio år sedan stod e-demokrati högt i kurs bland de visioner som Internetrevolutionen skapade. Sedan dess har utvecklingen i stort sett stått stilla, sett ur svenska myndigheters och politikernas perspektiv. Medan nätet, nätanvändningen och nätanvändarna utvecklats har mycket få, om några, demokratiska reformförslag – med eller utan e- framför – genomförts.

Under 2000-talet har informationstekniken istället förknippats med en rad repressiva åtgärder i pirat- och terroristjaktens spår. FRA-lagen, Ipred och ACTA är bara de senaste av dessa. Den nya teknikens demokratipotential har istället förverkligats utanför politikens formella strukturer; bland nya rörelser och nätverk, och i de sociala medier.

Det är när dessa perspektiv kolliderar som vi ser att samhället, och politiken, har fått en ny digital dimension. I detta klimat är det inte realistiskt att förvänta sig några satsningar på e-demokratisk försöksverksamhet eller

reformer av folkstyret i deliberativ riktning. Anspråken på det politiska systemet bör inskränkas till minimikravet att åtminstone inte ytterligare försvåra eller förhindra kommunikationen på nätet, eller inskränka de demokratiska praktiker som växt fram där.

Lars Ilshammar är historiker med inriktning på informationsteknik och politik samt institutionschef för Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek.

Kajsa Klein undervisar vid Högskolan Dalarna och vid Stockholms universitet i medie- och kommunikationsvetenskap. Hon har även ett förflutet som demokratiaktivist.

LAILA NIKLASSON Reflektion inför EU-valet – Är medborgare intresserade av inflytande i Europa?

Valdeltagandet till Europaparlamentet juni 2009 närmar sig. Deltagandet har dock inte varit högt, varken i Sverige eller i andra medlemsländer. I artikeln görs en studie av de frågor som kommer från Sverige och resultatet visar att det finns intresse för europeiska frågor. Dock inte nödvändigtvis samma när medborgarnas intresse jämförts med vad som uppfattas som utmaningar för Europaparlamentet. Artikeln avslutas med diskussion om vilken relation lokala frågor skulle kunna ha till europeiska frågor.

Laila Niklasson är pedagog med inriktning mot forskning om medborgare, profession och utvärderingar som begrepp och praktik. Hon är universitetslektor vid Mälardalens högskola.

TOMAS OHLIN

Hur nära ett politiskt beslut kan medborgaren komma?

Möjligheten att komma nära den politiska makten är och har alltid varit fascinerande för många medborgare. Detta kan naturligtvis äga rum ”korridorvägen”, där personliga kontakter och utbyte av smärre dusörer historiskt stundom har förekommit. Men i medborgardemokratisk mening är det både moraliskt och rättfärdigt att korta avståndet mellan medborgare och beslutsfattare. Olika praktiska försök pågår för att prova olika modeller för detta. Begrepp som ”medborgarbudget” är ett sådant, där delegering av makt till medborgarna provas.

Medborgare som får möjlighet att i önskvärda situationer finna sig nära beslutsfattandet, är ofta mer harmoniska än andra. Kritik och friktion kan därvid undvikas, och då sparas samhällsresurser. Därmed kan man säga att deltagande demokrati är lönsam för samhället.

Tomas Ohlin är en tidig analytiker av ny kommunikation och nya nätverk inom akademien och datatjänsteindustrin – långt före Internet. Efter många offentliga kommittéer om datautvecklingen blev han professor i Linköping. Hans inriktning har hela tiden varit människan i systemen och det medborgerliga deltagandet. Sedan 2008 verkar han som ämnessakkunnig vid Integrations- och jämställdhets- departementet, Demokratienheten.

ANDERS R OLSSON

Om bloggar och andra revolutioner som kommer av sig

Att Internet skapar demokratisk förnyelse och demokratisering av journalistiken har teknikentusiaster hävdad i 15 år. Det är tyvärr inte sant.

Andelen nätanvändare som diskuterar samhällsfrågor är några få procent, och av de webbplatser som främst ägnas åt politisk information och debatt dominerar ett fåtal starkt. Den stora majoriteten vanliga människor som bloggar om politik blir inte lästa överhuvudtaget. Vad nyhetsförmedlingen beträffar dominerar de stora mediekoncernerna lika mycket på nätet som i ”gammelmedia”.

Naturligtvis kan både demokratin och nyhetsförmedlingen utvecklas och förbättras med Internet, men då krävs beslut, organisering, finansiering. En förnyad demokrati ”uppstår” inte ur själva tekniken.

Anders R Olsson är journalist, författare och forskare. Han är specialiserad på frågor om demokrati och medborgerliga fri- och rättigheter.

KARL-ERIK TALLMO

Vad har upphovsrätt med demokrati att göra?

Debatten om huruvida upphovsrätt och demokrati är förenliga begrepp är inte ny. Det har diskuterats sedan 1700-talet och gäller en form av maktindelning.

Upphovsrätten är en ensamrätt, som dock samtidigt, när den kom, var ett slag mot en annan form av monopol, tryckarnas rätt med rötter i skråsamhället. Upphovsrätten kunde inte uppstå förrän censuren upphört, och den kan faktiskt ses som en komplettering till yttrandefriheten. Upphovsrätten hade tidigt samband med integritetsfrågor.

Karl-Erik Tallmo är författare, konstnär och journalist. Han har skrivit sex böcker och medverkat i dagspress och tidskrifter de senaste 25 åren. Han är specialiserad på frågor som rör upphovsrättshistoria. Han har medverkat som expert i olika kommittéer och utredningar som behandlat nya medier och deras utveckling.

INGWAR ÅHMAN-EKLUND

Ge den lokala demokratin en framtidsduglig nystart

På många håll i landet och på många sätt hankar sig den lokala demokratin fram på gammal rutin och utan publikt intresse. Partierna har svårt för att rekrytera nya politiker till nämnder och styrelser. Kommunfullmäktiges möten har få om ens några åhörare. Folkliga initiativ som krav på folkomröstningar avslås.

I den representativa demokratin skall partierna vara något av en motor som håller igång den politiska processen kontinuerligt och som omvandlar medborgarnas krav och behov till direktiv till förvaltningen om vad som ska göras.

Ska ett parti kunna fungera demokratiskt så krävs det breda kontaktytor med väljarna. När partierna förr var av folkrörelsekaraktär så ordnades detta automatiskt genom den

stora kontaktyta som fanns på arbetsplatser och i bostadsområden.

Det behövs en framtidsduglig nystart som vitaliserar såväl partier som medborgare och som tar hjälp av de olika nya tekniska kommunikationsmedel som finns.

Ingvar Åhman-Eklund, skriftställare, politiker, poet och revymakare. Tidigare kultur- och kommunikationschef. Han är engagerad i demokratifrågor, speciellt för lokal demokrati, e-demokrati och yttrandefrihet och mot kvinnoförtryck och religiös fundamentalism. Arbetar för att stärka det sekulära västerländska samhället så att det blir öppnare och demokrati fördjupad.

Politikernas medborgardialog. Eller medborgarnas!

BO DJÖRKE

SKL – Sveriges Kommuner och Landsting – har nyligen utgivit skriften ”11 tankar om medborgardialog i styrning.” Tanke nr 4 innehåller ett allvarligt feltänk. Ett perspektivfel. Politikerperspektivet i stället för medborgarperspektivet. Låt mig citera några nyckelmeningar kring tanke nummer 4:

De förtroendevalda deltar i dialogen för att lyssna för att förstå (mitt förtydligande: medborgarnas synpunkter), inte för att svara eller förklara.

Längre ned i texten om farligheterna med dialog:

Erfarenheter visar att man alltför ofta hamnar i möten där de förtroendevalda får försvara sig ...

Det är nog lätt att uppfatta ”bara-lyssna”-tanken som högsta SKL-ideologi, en nyligen utkommen rapport har titeln:

Lyssna och lyssna igen – Medborgardialoger i fem kommuner: metoder och erfarenheter i arbetet med medborgardialoger ...

Varför är detta ett feltänk?

I slutet på 90-talet medverkade jag som rådgivare och leverantör av dialogtjänster till kommuner i Storstockholm

som drev medborgardialoger kring kommunala planfrågor. Mina uppdragsgivare sade sig vara nöjda med resultaten, eftersom man fick medborgarkontakt i omfattning som man tidigare inte kunnat föreställa sig. ”Innan kom det bara 8-10 personer som tittade på de kartor vi hade biblioteket”. Själv blev jag efter den första extasen av detta pionjärbete alltmer reserverad – det gick aldrig att få tjänstemännen och än mindre politikerna att själva delta mer än marginellt i dialogen. Man ville vänta och se – så man inte ”band upp sig”. I några utvärderingar som gjordes uttryckte medborgarna ofta det jag kallat ”Ring-så-spelar-vi”-effekten. De sa – liksom lyssnarna i radioprogrammet - att det var roligt att komma fram – att bli tillfrågad. Att dialogmedverkan skulle ge några fotavtryck förväntade man sig inte.

Under denna vinter har jag så fått ta del av en medborgardialog i min hemkommun Orsa. Bakgrunden var att politikerna ville lägga ned Skattungbyns byskola, och då blev det folkstorm och helsidesbild i Mora Tidning med hela byns befolkning framför den relativt nybyggda skolan. Jag kan inte särskilt mycket om skolfrågor; har bara läst mig till att Orsa presterar direkt dåligt i sammanställningar över studieresultaten i grundskolan, och i DN:s nutidsorientering. På de möten jag deltagit i har jag meddelat att min roll är att få vara observatör – att se hur själva dialogprocessen fungerar.

Då ser jag att dialogansvariga i Orsa kommun läst och följt SKL:s rekommendationer (kommunen medverkar i ett SKL-projekt) – men tyvärr också hur illa detta fungerar. Politiker och tjänstemän öppnar mötena med att berätta att målet är att samla in synpunkter, så att man ”kan vända på

alla stenar” för att hitta en bra lösning på skolfrågorna. I ena vågskålen ligger att de höga kostnaderna för byskolorna inte får utarma hela kommunens skolverksamhet och därmed kvaliteten på utbildningen för det stora flertalet elever – och i andra skålen ”hela-Sverige-ska-leva”-tanken = våra byskolor ska finnas kvar för att inte utarma byarna och glesbygden.

Folk kommer med frågor och förslag under de välbesökta stormötena. Och vill ha kommentarer till förslagen. Man kan t. ex. fråga:

- Vad tycker du om mitt förslag, Marie, du som är vårt kommunalråd?
- Jo, det är väldigt bra att få höra dina synpunkter. Vi ska ta det till oss.
- Men, Marie, vad tycker du – du har väl någon åsikt. Jag har ju röstat på din skolpolitik.
- Ja, vi har Janne här som antecknar alla synpunkter och som sedan sammanställer. Ingen synpunkt ska tappas bort. Jag lovar.

Som observatör inser man hur hopplös denna ”absolut-bara-lyssna-allt-annat-är-farligt”-idé är. Folk blir ju förbannade, men uppför sig snyggt och respektfullt. Även de i Skattungbyn, skulle man kunna tillägga. Kommunfullmäktige har nu fattat sitt beslut och Skattungbyns skola ska läggas ned. Lösningen verkar bli det politikerna i andra sammanhang kallar ”egenmakt”. Byborna startar en friskola.

Nå, hur gick det med ring-så-spelar-vi-effekten? Skulle tro att den helt uteblev. Till skillnad från medborgardialogerna

om planfrågor var denna medborgardialog på djupt allvar. Man ville inte bara komma fram – man ville se till att man påverkade. Det blev en politikernas medborgardialog. Som observatör väntar jag nu på det mest spännande. Den utlovade återkopplingen – en rapport när fullmäktigebeslutet väl är taget, som ska redovisa hur alla synpunkter från medborgarna blivit beaktade (och om inte: i så fall varför) i det slutgiltiga beslutet. Återkopplingen till medborgarna ska ske när loppet är kört. Den tjänsteman i kommunen som fått detta rapportskrivarjobb är nog beredd att byta med vem som helst som sitter på SKL.

”Hur kul är det att föra dialog/samtal med en telefonsvarare?”

OK, jag förstår att SKL är en partsorganisation som företräder och stöder politiker och tjänstemän i kommunerna. Och ytterst inte medborgarna i detta rollspel. Men man måste ändå försöka pröva sina idéer mot ett medborgarperspektiv. Ungefär som ett företag funderar över vad kunderna kan tycka och tänka. Får jag vända mig direkt till er och be er smaka på ordet **”Dialog”** – i andra sammanhang är det alltid förknippat med tvåvägskommunikation. Eller hur? Att man inte bara lyssnar, utan även svarar med hur man ställer sig till det man fått höra. Snälla, använd ordet **”Enkät”** i stället när det gäller ren insamling av data och synpunkter. Detta om det språkliga.

Dialogen kan gå åt skogen – vi får inte igenom våra idéer

Sedan kommer vi till den allvarliga frågan till försvar för den enkelriktade medborgardialogen – dialogen kan gå åt skogen annars. Politikerna och tjänstemännen blir omkullpratade och/eller det blir allmänt kaos – och hur roligt är det? Man kanske säger något som man får äta upp under resten av sin politiska karriär – för den händelse man inte kommer på att säga att man ändrat sig.

För att detta inte ska hända, måste man hävda Lyssna-idéen enligt SKL:s rapporter. Men det finns naturligtvis bättre alternativ. I första hand att du som politiker faktisk tar dialogen med de som valt dig – haft möjlighet att välja dig. Om frågan inte är en riktig pest eller kolera-fråga, bör det gå vägen. Sänk garden och visa mänsklighet!

Men pest eller kolera – då? Låt mig då berätta om min bakgrund för att metodmässigt intressera mig för medborgardialoger. Som företagsekonom fick jag under 70-talet kontakt med något som då kallades ”organisationsutveckling – OU” – i dag oftare ett bredare begrepp, ”deltagande förändringsarbete”. OU är en motrörelse mot expertvälde och elitänkande inom många verksamhetsområden, och där själva metodens idé är att förändringar har bättre förutsättningar att bli lyckosamma om de som berörs av förändringar också får medverka i förändringsprocessens alla steg. I stället för att allt kommer färdigutttänkt och förpackat uppifrån. För detta sätt att bedriva förändringsarbete behövs oftast en ”Change Agent” (på svenska ofta benämnd förändringsunderlättare) och jag anser att det är denna funktion som även

medborgardialogerna behöver. Agentens roll är att vara tolk – att omformulera (= översätta, förklara) olika ståndpunkter så att parterna lättare kan förstå de skilda uppfattningarna. Inklusivt att bringa struktur i alltför vildvuxna dialoger.

Omplanterat till kommunala medborgardialoger, skulle förändringsunderlättaren kunna benämnas **”inflytande-agent”**. Agent är den som arbetar för andra. Begreppet **”dialogredaktör”** låter kanske mindre amerikaniserat och kan också antyda vad det är frågan om. Redaktörer ska ju se till att kommunikationen blir begripligt för alla. De som arbetat med fokusgrupper känner också igen rollbeskrivningen på en Change Agent – att stöda och vara till hjälp, men inte påverka eller ha en egen uppfattning.

Välj vilket ord du vill, men släng telefonsvararfunktionen i medborgardialogerna i väggen.

SKL-rapporten ”11 tankar om medborgardialog ...” finns på <http://www.skl.se/artikel.asp?C=4083&A=57978>

Tio år efteråt – dags för en omstart

LARS ILSHAMMAR och KAJSA KLEIN

Det sena 1990-talet var en tid av förtätad framtidstro, inte sällan med utopiska övertoner. Förändringsmotorerna par préférence hette IT och Internet. De påstods vara basteknologierna som skulle föra oss till en helt ny era i mänsklighetens historia. Ett av de områden som skulle reformeras eller t.o.m. revolutioneras genom ny informations- och kommunikationsteknik var demokratin. ”E-demokrati” blev samlingsbegreppet för en hel rad entusiastiska initiativ som syftade till att ge det traditionella folkstyret nya energier.

Vad har hänt på 10 år, från de stora utopiernas period när Internet slog igenom och en ny tidsålder proklamerades? Det är lätt att inledningsvis notera hur spänningväckande men nebulösa koncept som ”digital demokrati” eller ”cyberdemokrati” sällan används längre i den svenska offentliga debatten, vilket först och främst signalerar att informations- och kommunikationsteknik har mist sin utopiska laddning, vardagligserats och blivit redskap bland andra.

Så långt är inget nytt under solen. Att de mera luftiga förhoppningarna kommer på skam när en ny teknik mister sin strålgans, infogas i vardagslivet och genomgår en process av djup social rotning är ju knappast något nytt fenomen. I det avseendet följer den samtida teknikhistorien

snarare en vanlig utvecklingskurva som varit känd åtminstone sedan mitten av 1800-talet.

Men om vi lämnar visionerna och de vackra orden för en stund – hur gick det med de många praktiskt upplagda försök med rådslag, medborgarpaneler och regelrätta omröstningar som kring millennieskiftet tycktes signalera början på en radikal förnyelse av demokratins funktionssätt? Inte så bra. Tio år senare kan vi konstatera att Kalix rådslag med flera högprofilerade satsningar snarare innebar slutet på en kortvarig period av demokratisk experimentlusta från tjänstemän och politiska församlingar.

Vad som kom i stället var framförallt tämligen megafonartade och PR-inriktade politikerbloggar (inte sällan skrivna av tjänstemän alternativt PR-konsulter). Och nu 2009 facebookas och twittras det uppifrån. I stället för att lyssna och öppna upp för demokratiskt inflytande ägnar man sig överlag mestadels åt PR.

Efter 2000-talets inledande år har helt enkelt inga mera omfattande e-demokratiförsök genomförts i Sverige. Även själva begreppet tycks ha råkat i vanrykte. Idag talas det, både på politiskt håll och från forskningens sida, hellre om e-förvaltning eller e-deltagande. Också detta fenomen tycks vara i överensstämmelse med den grundläggande vardagligiseringsprocess som beskrivs ovan, men kan parallellt fungera som illustration till medieforskaren Brian Winstons lag om undertryckande av radikal potential.

Winston menar att eliterna regelmässigt ser till att ny informations- och kommunikationsteknik integreras i samhället så att den förstärker, eller i alla fall inte allvarligt

rubbar, några grundläggande maktförhållanden. Undertrycket av teknikens radikala potential kan ta sig många olika former, från strikt upprätthållande av patentlagstiftning till institutionellt spårberoende som t.ex. bevarande av det formella demokratiska systemets status quo.

Det kan därför se ut som en tanke att de senaste åren har präglats av fortsatt envis och kompakt ovilja mot att genomföra även så blygsamma reformer som utökade möjligheter till medborgarinitiativ inom den representativa demokratins ramar, ett motstånd som statsvetaren Joachim Åström frilägger i sin avhandling och som emanerar från såväl flertalet etablerade politiker som från ledande statsvetare. Förändringsviljan tycks de facto vara i stort sett obefintlig bland demokratins traditionella aktörer.

Tio år efter de stora utopierna råder, för att sammanfatta, democracy as usual. Av e-demokratin bidde en tummetott. Att just ingenting hänt och att vi därför egentligen är kvar vid utgångspunkten ger dock en felaktig bild av nuet.

En viktig faktor är de stora förändringar som sker under ytan och omkring oss, delvis utanför politikernas blickfång. Det svenska landskapet är en del av en större helhet. I ett globalt perspektiv skiljer sig Internet 2009 på avgörande punkter från Internet 1999. Tag till exempel något så grundläggande som den typiska nätanvändaren. För tio år sedan dominerade fortfarande västvärlden nätet, men sedan dess har det skett en enorm utjämning av de globala digitala klyftorna. Nu har Asien flest användare (42 procent, att jämföra med Europas andel, 25 procent, och

Nordamerikas, 16 procent). Det är i Mellanöstern och Afrika som ökningstakten är som störst.

När det gäller innehållet har inte minst det kinesiska inslaget ökat, på gott och ont. Flera av de allra största sajterna globalt sett är otillgängliga för engelskspråkiga användare. Så såg det inte riktigt ut för 10 år sedan. En annan genomgripande förändring rör det nu tack vare den tekniska utvecklingen mycket stora inslaget av film och musik. De piratkopierade DVD:er som förut billigast och enklast gick att hitta i Chinatown har flyttat ut på nätet där de nu samsas med oräkneliga hemgjorda YouTube-klipp.

Och kanske kan man rent av tala om en vändning mot mittens rike även vad gäller synen på kontroll av nätet. Ja, också här i Sverige. Eller är det fortfarande det amerikanska inflytandet i form av de nu till historiens skräphög förflyttade Bushadministrationens dekret som styr oss?

Parallellt med det snabbt avklingande politiska och administrativa intresset för e-demokrati har nämligen här i Sverige, liksom i övriga Europa, följt en våg av repressiva förslag och åtgärder som sammantaget inneburit att grundläggande demokratiska fri- och rättigheter kringskurits.

I synnerhet efter 9/11 har kontroll och övervakning av medborgarna, ofta med IT-baserade hjälpmedel, blivit legitimt i politiska församlingar. Bara de allra senaste åren uppvisar en katalog av sådana lagstiftningsåtgärder och regleringsinitiativ, inte sällan med sitt ursprung i EU-sammanhang: obligatorisk lagring av trafikuppgifter om

mobilsamtal och e-post, FRA-lagen, Ipred, ACTA, Ipred2, EU:s telekompaket etc.

Vad som utmärker denna regleringskatalog, förutom det stora antalet poster, är framför allt ensidigheten och bristen på balans. Medan man inte kan tvivla på den politiska iveren att kontrollera, begränsa eller hindra de digitala kommunikationsflödena, tycks det som om uppgiften att bevara den relativt öppna och demokratiska informationsrymd som vuxit fram på Internet angår – ingen. Politikens traditionella uppgift som värnare av allmänintresset förefaller åtminstone för tillfället utspelad, till förmån för en nygammal polisroll.

Man skulle för att spetsa till det kunna säga att nätet som helhet, såväl som svenska politikernas attityder mot det, under senaste år utvecklats i ”kinesisk” riktning. Fler kineser. Mer kommers och piratkopiering. Fler Internetpolis. Mer övervakning.

Många av dessa repressiva åtgärder verkar i den svenska kontexten tillkomna av ungefär lika delar rädsla för terrorism och organiserad brottslighet, vilka antas florerar mer eller mindre ohämmat på Internet, som av kommersiell motvilja mot den okontrollerade kommunikation som sker på nätet. Snarare än att berikas av IT-utvecklingen har demokratin alltså begränsats med hänvisning ovanifrån till att ny informations- och kommunikationsteknik framkallar ett antal diffusa hot mot samhället.

Men inte heller denna bild är tillräcklig för att täcka in hela komplexiteten av det sena 00-talets demokratiscen. Om reformviljan varit låg eller obefintlig i de gamla

institutionerna och lagstiftande församlingar ofta dominerats av mer eller mindre repressiva tankegångar, har den nya teknikens demokratipotential istället förverkligats utanför politikens formella strukturer; bland nya rörelser och nätverk, och i de sociala medier som under mitten av decenniet kom på modet.

Bloggare, webbaktivister och nätbaserade mötesplatser som Facebook tillskrivs ibland en demokratisk förnyelsekraft av epokskapande proportioner. Det är förstås alldeles för tidigt att dra några sådana tvärsäkra slutsatser redan nu. Men man kan å andra sidan inte förneka att t.ex. bloggofären redan har berikat det demokratiska samtalet genom att ge fler tillträde till det offentliga rummet och erbjuda alternativ till de gamla mediernas grindvakter. Detta perspektiv blir inte minst tydligt om vi betraktar världen som någonting större än Sverige och de västliga demokratierna.

Tillgången till Internet och till snabba bredbandsuppkopplingar har under 00-talet grundlagt ett behov att kommunicera öppnare och friare, som för miljoner människor världen över idag blivit något fullkomligt självklart och vardagligt. Här ligger också grunden till den polarisering som t.ex. gjort till kretsen bakom The Pirate Bay till hjältar och martyrer för unga nätanvändare.

Medan en stor del av den offentligt baserade IT-utvecklingen och – användningen – för att inte nämna lagstiftningen – sedan 2000-talets början gått i rädslans och repressionens tecken och fokuserat risker, övervakning och kontroll, betraktar alltfler medborgare ett fritt och öppet Internet som en demokratisk kärnfråga. Det är när dessa perspektiv kolliderar som vi ser att samhället, och politiken,

har fått en ny digital dimension. Därav hettan i TPB-frågan, liksom i FRA- och Ipred-debatterna.

Ett öppet Internet är ingen liten marginalvärdering för den generation som växt upp på och med nätet. Det är en fråga med samma tyngd och allvar som rätten till arbete, bostad och sjukvård. Att piraterna, trots sin tunna advokatyr, har blivit så pass starka symboler har förstås att göra med att de tycks representera en motkraft när unga människor upplever att deras centrala livsvärden angrips av samhällets ekonomiska och politiska makthavare i nära förening.

Jo, man kan se det som att ”opinionen” i själva verket var unga, i ett globalt perspektiv mycket bortskämda människor, som rent krasst ville fortsätta slippa betala. Visst var det så. Men det var också mycket, mycket mer komplicerat.

Debatten bör ses i ljuset av ett nätklimat präglad av spänningen mellan å ena sidan en deltagarkultur à la Henry Jenkins, där miljoner människor tillgängliggör mer eller mindre egenhändigt skapade ord, ljud, bilder, och å andra sidan en växande skara nya och gamla aktörer som gör sitt bästa för att tjäna pengar på detta gratisarbete. Låtsaspengarna blir riktiga. Någon lägger helt enkelt beslag på de tidigare virtuella värdena. Facebook äger dina foton.

För att illustrera detta räcker egentligen med att jämföra Googles inflytande nu och för tio år sedan. Grundläggande maktförhållanden är faktiskt i gungning, och färdriktningen är långtifrån klar. Till råga på allt är Internet fortfarande väldigt mycket ”just nu”, eller ”några månader framåt” vilket så klart är svårt att förhålla sig till för beslutsfattare.

Det är inte så konstigt att man från myndighetshåll blir nervösa.

För politikerna och tjänstemännen blir allt det nya ett monster att försöka styra. Alltså reagerar man istället för att ta initiativ. På bloggexplosionen svaras det med pseudo-blogger, en fasad av interaktivitet. När Second life hajpas slänger Svenska Institutet ut några miljoner på att designa en virtuell ambassad där. I YouTube startar de svenska partierna kanaler. Den svenska offentligheten geggas in sig i e-näringslivsaktörernas värld. Att bygga helt egna projekt är däremot för svårt och dyrt. Man tycks sakna så väl fantasi som resurser.

Utifrån finns samtidigt ett stort tryck på fler ingrepp i nätets frihet. Idag ligger ett antal nya och skärpta lagförslag som Ipred2 i den politiska pipelinen och internationella handelsavtal mot piratkopiering som det hemlighetsfulla ACTA väntar bakom hörnet. Det öppna e-samhället liknar alltmera en befästning, och bland de åtgärder som förbereds eller redan beslutats har demokratin i regel föga plats. Den närmaste framtiden kan alltså i första hand förväntas innebära en upptrappad polarisering mellan makthavare och vanliga medborgare.

Vad är realistiskt att förvänta sig av politiker och lagstiftare i ett sådant bistert klimat? Ja, i alla fall inte i första hand några storstilade satsningar på e-demokratisk försöksverksamhet eller några mera omfattande reformer av folkstyret i mera deliberativ riktning. Anspråken på det politiska systemet bör snarare inskränkas till minimikravet att åtminstone inte ytterligare försvåra eller förhindra kommunikationen på nätet, eller inskränka de demokratiska praktiker som växt

fram där. Kort sagt: låt det nya vara i fred och utvecklas i sin egen rätt.

Sådana lågt ställda, men realistiska, förväntningar kan t.ex. översättas i ett krav på moratorium för fler ingrepp i Internets tekniska och juridiska infrastruktur samt på införande av obligatoriska demokratikonsekvensbeskrivningar vid åtgärder som berör grundvillkoren för informations- och kunskapsförmedlingen på nätet (eller över huvud taget påverkar yttrande- och tryckfrihetens domäner). Redan detta är förslag som med stor sannolikhet kommer att uppfattas som kontroversiella och i alla fall inte utan vidare skulle vinna gehör bland dagens uppskrämda lagstiftare.

Hos demokratiaktivister, med eller utan e framför, skulle kraven å andra sidan säkert uppfattas som hopplöst uppgivna och defensiva. Ändå är det i nuläget viktigare för alla demokratiskt intresserade att gräva sig ner i bestämda och välgrundade försvarspositioner, snarare än att leva vidare på det alltmer fåfånga hoppet om en kommande stor e-demokratireform – om man så vill att vara beredd att ta ett steg tillbaks idag för att senare kunna ta två steg framåt.

Att inte ta demokratins former för evigt givna är viktigt, liksom att se och utnyttja den nyaste teknikens demokratipotential. Först måste dock ett motstånd mot den klåfingriga och alltmer repressiva IT-politik som bedrivs av politiska församlingar från Beijing och Bryssel till Stockholm formuleras och organiseras. Om några år, när terroristparanoia och pirathysteri förhoppningsvis klingas av, kan de demokratiska reformaktiviteterna göra omstart.

Och den gången kanske med mera realism och mindre utopism än för tio år sedan.

Reflektioner inför EU-valet – Är medborgare intresserade av inflytande i Europa?

LAILA NIKLASSON

Inledning

För några år sedan kunde vi fortfarande uppfatta att vi blir påmind om att vi tillhör en europeisk gemenskap. Idag, ett decennium in på 2000-talet, är det snarare så att vi är vana vid den europeiska gemenskapen. En nationell politisk förändring följs i stort sett alltid av en notering att förändringen är relaterad till Europa. Antingen är förändringen initierad av den europeiska gemenskapen, eller också krävs att den nationella förändringen åtföljs av en sorts konsekvensbeskrivning för en europeisk nivå. På nationell nivå förefaller det finnas en möjlighet att skapa en europeisk framtid men en fråga kan ställas om hur medborgarna i medlemsländerna uppfattar att de kan ha inflytande över sin, europeiska, framtid. Trots att EUs institutioner arbetat med att tydliggöra institutioner och klargöra ansvarsfrågor finns forskningsresultat som visar att medborgare uttrycker att de inte kan skapa sin framtid som europeer (Dalakiouridou, Tambouris och Tarabanis, 2008). Artikeln fortsätter med att beskriva valdeltagande i EU:s folkvalda församling, Europaparlamentet, därefter görs en beskrivning av intresseområdet för medborgare och Europaparlamentet och jag avslutar med en diskussion och ett konkret förslag hur lokal och europeisk nivå kan förtydligas.

Att rösta för en europeisk framtid

En skärningspunkt för nationell och europeisk politik, och därmed framtid, för medborgare, skulle kunna vara Europaparlamentet. Vart femte år förväntas medborgare rösta på partier och därmed ledamöter till Europaparlamentet (Valmyndigheten, 2009). Detta ”femte år” infaller i år, 2009 och 7 juni har röstberättigade i Sverige möjlighet att rösta. I april 2009 verkar det dock som om kunskapen om att valet äger rum varierar. I en undersökning visade det sig att var tredje tillfrågad kände till valet. Skillnader fanns mellan ålder, regioner och partisympatier. Äldre, boende i västra Sverige och personer som hade borgerliga sympatier kände oftare till att valet skulle äga rum (Brors, 2009)

Även om de röstberättigade skulle känna till valet är det inte självklart att de skulle rösta. I Sverige hade vi möjlighet att delta 1995, 1999 och 2004 (Oscarsson och Holmberg, 2007). Att vi har möjlighet innebär att vi inte är tvungna, såsom kan vara fallet i andra länder. I Sverige är röstning inte obligatorisk såsom i Belgien, Luxemburg, Grekland och Cypern.

Om vi betraktar antalet som deltar kan vi se att det är en sjunkande andel som deltar i valen till europeisk nivå. 1995 deltog 42%, 1999 deltog 39% och 2004 deltog 38% av de röstberättigade i Sverige. Det är alltså ett sjunkande antal som deltar i valen. Denna tendens är inte något unikt för Sverige. De flesta länder som deltagit i valen från och med 1979, har en sjunkande tendens, utom Storbritannien som har en liten ökning. Några av de länder som har obligatorisk röstning har ungefär lika antal röstande: Belgien och

Luxemburg, men Grekland har ett sjunkande antal och i Cypern har endast en omröstning genomförts. I de nya länder som fick möjlighet att delta i valen 2004 finns en annan tendens. Antalet röstande som röstar första gången år 2004 (17-28%) skiljer sig markant från det antal som röstade första gången 1979 (32-91%) (ibid).

Vad fyller då valet till den europeiska nivån för funktion? Oscarsson och Holmberg (2007) konstaterar att valet har som syfte att välja politiker till Europaparlamentet. Den funktionen uppfylls. Dessutom menar Oscarsson och Holmberg att valet skulle kunna ge ökad demokratisk legitimitet och opinionsstöd åt EU, men någon sådan funktion har inte valet menar Oscarsson och Holmberg. Undersökningar i Europa visar att det är cirka 50% EU-medborgare som är positiva till EU och dess institutioner, såsom Europaparlamentet (ibid). Som jag tolkar Oscarsson och Holmberg menar de att valen borde ha lett till en successiv ökning av antalet som är positiva till EU. Kombinationen av lågt valdeltagande och negativ inställning till EU menar de kan göra att demokratin kan problematiseras. Oscarsson och Holmberg menar att det behövs en ”skärpning” (ibid, s. 22) i Sverige och i Bryssel om det skall bli ett demokratiskt fungerande Europaparlamentsval. De specificerar inte närmare vad skärpningen skulle bestå av.

Det finns sannolikt medborgare som inte anser att skärpningen är nödvändig, men för politiker skulle det kunna vara besvärande att det finns ett svagt folkligt intresse – och stöd – för Europaparlamentet. I den mån politiker företräder väljare så blir det en mindre grupp som företräds. I denna mindre grupp finns legitimitet, men om

det totala antalet väljare skall spegla svenska medborgares uppfattningar skulle ett lågt valdeltagande ge anledning att fundera över hur legitimt detta anspråk är.

Legitimitetsanspråket skulle också kunna vara besvärande för de tjänstemän som arbetar med europeiska frågor. Även om tjänstemän kan uppfattas som de som förverkligar politikernas visioner, och därmed ha legitimitet, skulle en och annan kunna ha sina funderingar över även hur legitim deras verksamhet är. Politiker och tjänstemän skulle dock kunna uppfatta det som att medborgarna är intresserade av europeiska frågor, även om de inte väljer att rösta till Europaparlamentet. En anledning till att de skulle kunna ha den uppfattningen är att medborgare, även svenska, har en rad kontakter med olika institutioner på europeisk nivå, inte minst Europaparlamentet.

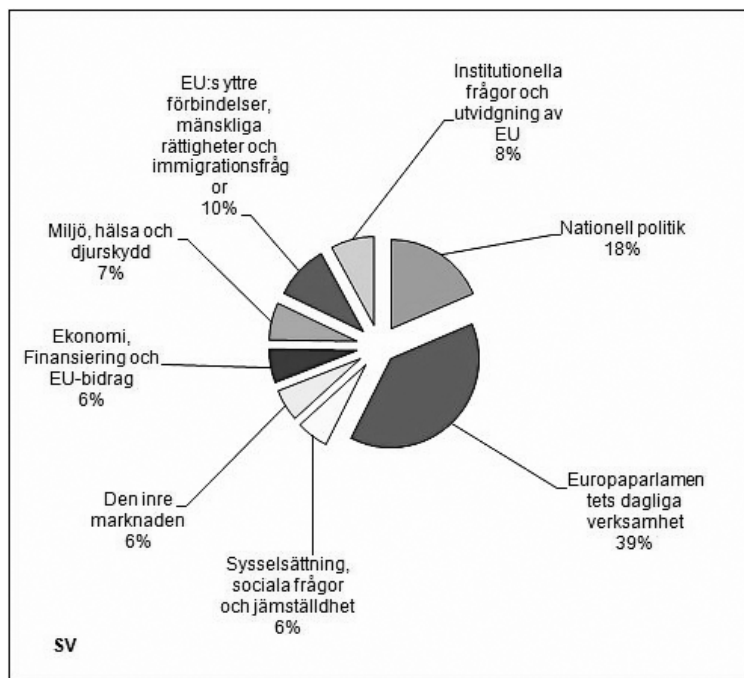
Uppfattade utmaningar från svenska medborgare för Europaparlamentet

Det finns ett dokumenterat intresse från medborgare för frågor på en europeisk nivå. Det kan vi exempelvis se av en sammanställning som finns över frågor från Sverige till Europaparlamentet. Det finns nämligen en möjlighet att sända frågor via Europaparlamentets hemsida vilket har använts av medborgare. Även från Sverige. De frågor som ställts från medborgare i Sverige år 2008 har samlats och det visar sig att det går att utkristallisera ett antal tema (Europaparlamentet, 2009¹). De frågor som ställs verkar ibland ha uppstått i särskilda sammanhang, såsom uppgifter

---

¹ Avsnittet utgår från information från Europaparlamentets hemsida, 2009

i ett undervisningssammanhang, och kanske inte alltid spegla ett genuint intresse för europeiska frågor, men det vet vi egentligen inget om. Intresset kan ju vara genuint även om det tas upp i undervisningssammanhang.

Figur 1 Vanligaste frågorna från Sverige till Europaparlamentet (Europaparlamentet, 2009)

Först går att konstatera att de allra flesta frågorna rör Europaparlamentets dagliga verksamhet. Dessa rör Europaparlamentets sammansättning, dess politiska roll och verksamheter och vad de svenska ledamöterna gör. Det finns också frågor om studiebesök och praktik. Andra mer

administrativa frågor, som också behandlar ekonomi, är frågor om finansiering av projekt eller start av företag. Det kan även komma frågor om den ekonomiska och monetära unionen, EMU. Dessutom kommer frågor om EU – institutioner och hur man tillämpar gemenskapsrätten i medlemsländerna. Om och hur EU utvidgas ställs också frågor om. Denna typ av frågor står för cirka hälften av frågorna.

Övriga frågor är i högre grad inriktade på hur politiska frågor. Dessa frågor kan gälla hur individer påverkas av handlingar av lokala eller nationella myndigheter. Frågorna kan också gälla kritik av politiska beslut på nationell nivå (såsom socialförsäkringar, pensioner eller skattesystemet). Andra frågor kan gälla möjligheter att använda sig som individ eller företagare av EU. Det finns också frågor som rör samordning inom EU, såsom fri rörlighet för personer, arbetskraft och varor, där import av alkohol ofta kommer upp. Det kan också gälla harmoniseringen av tekniska produkter såsom motorfordon.

Frågor som kan gälla både nation och europeisk nivå är djurskyddsfrågor, energipolitik, klimatskydd samt livsmedelssäkerhet. Andra frågor är mer internationellt inriktade och rör mänskliga rättigheter till exempel i Tibet, Iran och Burma, samt EU:s relationer till länder som Turkiet och USA. Jämställdhet mellan kvinnor och män samt frågor som berör övergrepp mot kvinnor förekommer också.

Om detta nu är medborgarnas intressen, åtminstone de svenska medborgarna, hur nära är dessa intressen de intressen som avspeglas i Europaparlamentets dagordning?

Hur Europaparlamentet uppfattar utmaningarna inför 2009-2014

Av Europaparlamentets hemsida (Europaparlamentet, 2009²) framgår vad som uppfattas som frågor som är angelägna under perioden 2009-2014, det vill säga den period som svenska medborgare närmast ska rösta inför valet i juni 2009.

Det fanns ett stort intresse från de svenska medborgarnas sida för institutionella, administrativa, ekonomiska och rättsliga frågor. Denna typ av frågor finns även på Europaparlamentets dagordning. Frågan om utvidgning av EU med Kroatien, Turkiet och före detta jugoslaviska republiken Makedonien kommer att vara aktuell. Även Serbien, Montenegro och Kosovo, har också visat intresse för att ansöka till EU. Internt mellan länderna är ratificering av Lissabonfördraget en viktig fråga. Om och när nationers ledare skriver under (ratificerar) sker ger det en ny rättslig ram för det direktvalda Europaparlamentet med mer makt över EU:s beslutsfattande på områden som inrikesfrågor, jordbruk och budget. Här finns en förhoppning om att EU på så sätt skulle kunna bli mer demokratiskt ansvarigt (redovisningsskyldigt/accountable).

Frågorna från de svenska medborgarna rörde inte direkt ekonomiska kriser, men den kris som funnits, och sannolikt finns, på finansmarknaden och påverkade banksystemet hösten 2008 ledde till kreditåttstramning vilket i sin tur påverkade hushållens konsumtion och industriinvesteringar. På individnivå, för medborgarna, har finanskrisen haft

---

² Även detta avsnitt utgår från information från Europaparlamentets hemsida, 2009

betydelse. Möjligen kan vissa frågor från svenska medborgare om sociala skyddsnet på individnivå indirekt hänföras till skyddsnet på europeisk nivå för nationer. Penningsystemet och finanser kommer att vara en fråga på Europaparlamentets dagordning. Krisen ger grund för diskussion om EU:s sociala modell. Dessutom behöver demografiska förändringar (ej specificerade) beaktas. Det finns också dokument (ej specificerade) som debatterats under mandatperioden 2004–2009 vilka kräver uppföljning. Frågor om invandring fanns inte bland de mest förekommande frågor från de svenska medborgarna. Den anges dock upp som en utmaning för Europaparlamentet utifrån skälet att medlemsstaterna måste samarbeta när det gäller förflyttning till och inom Europa. En nationell politik för migration, särskilt invandring, påverkar grannländerna. Särskilt noteras att detta gäller Sydeuropa. Det anges att ”..en balanserad invandringspolitik måste vara fördelaktigt för länderna både i norr och söder”.

Inte heller fanns frågor om jordbrukspolitik bland de mest förekommande frågorna från svenska medborgare. Dock kommer detta att vara på dagordningen eftersom en reform av den gemensamma jordbrukspolitiken är planerad till 2013. Denna reform påverkas i sin tur av hur medel fördelas mellan medlemsstaterna om tiden efter 2013. En annan faktor är alltså om Lissabonfördraget ratificeras och skrivs under. Som tidigare angetts kommer det att ge Europaparlamentet större inflytande, i detta fall leder en underskrift till medbeslutanderätt för Europaparlamentet tillsammans med jordbruksministrarna om jordbrukspolitik. Vad som istället engagerade de svenska medborgarna var frågor om klimat. Här finns ett gemensamt intresse eftersom Europaparlamentet också tar upp klimatfrågan, i

detta fall i samband med jordbrukspolitik. Lagstiftning inom EU är aktuell för klimatfrågan, men även samtal om en global klimatordning.

De svenska medborgarna tog också upp en rad frågor som kan uppfattas som utrikesfrågor. Det är dock inte riktigt samma områden som medborgarna respektive Europaparlamentet lyfter fram. För Europaparlamentet är relationen med länder såsom Ryssland (samarbetsavtal, gästtillgången från Ryssland via Ukraina) och Kina (handelhinder i handeln) central. Dessutom ser Europaparlamentet det som sin uppgift att delta i att finna en lösning på konflikten mellan Israel och Palestina samt övervaka framstegen för associeringsavtal med Latinamerika. Medlemsstaterna har också försökt att samordna kampen mot terrorism genom plattformar för samarbete som den Europeiska polisbyrån, Europol och det europeiska samarbetet för att motarbeta organiserad brottslighet, Eurojust. Nya åtgärder kommer att vidtas mot terrorism och i samband med det kommer frågor om säkerhet och skydd i relation till privatliv och grundläggande rättigheter att finnas som utmaning.

Vad beskrivningen ovan visar är att det finns både likheter och skillnader mellan vad som engagerar de svenska medborgarna och vad som uppfattas som utmaningar för Europaparlamentet. Det skulle kunna vara så att dessa skillnader i prioritering kan påverka medborgarnas intresse för europeiska frågor.

Förhoppning om medborgares intresse

I den avslutande diskussionen kommer jag att påminna om Oscarsson och Holmbergs uppfordran till skärpning, återkomma till en viss skillnad mellan medborgares och Europaparlamentets syn på utmaningar samt problematisera möjligheter till att delta på europeisk nivå, bland annat med hjälp av olika forskares argumentering när det gäller inflytande. Dessutom ges ett konkret förslag till förtydligande av relation mellan lokala och europeiska frågor.

När Oscarsson och Holmberg talar om skärpning så tolkar jag det som att de önskar att ett större antal personer exempelvis röstar i val till Europaparlamentet. Att fokusera deltagande kan vara ett uttryck för en teori om att demokrati också omfattar ett stort antal personer som deltar. När jag i fortsättningen skriver om deltagande innebär deltagande inte enbart att rösta utan också att vara aktiv på andra sätt. Smith och Dalakiouridou (2009) menar att deltagande, participation har blivit ett slags mantra i det moderna samhället. De lyfter fram att deltagande i sin inte behöver ha ett självklart demokratiskt värde, att delta leder i sig inte heller till någon särskild typ av demokrati. Det är inte heller alltid bra med för stort deltagande, ibland kan deltagande vara alltför kostsamt eller till nackdel.

Det finns dock antagande om att deltagande kan öka kvaliteten på service (fast Smith och Dalakiouridou använder ordet effektivitet) eftersom politiker och tjänstemän på så sätt kan få reda på medborgarnas behov, beslut som fattas blir mer legitima och medborgarnas intellektuella kapacitet kan användas för problemlösning.

Med utveckling av elektroniska kommunikationsmöjligheter har också nya former av deltagande skapats. eParticipation, att medborgare använder till exempel Internet, kan innebära vad som kallas lägre transaktionskostnader (enklare, billigare kommunicera), ökad förhandlingsbenägenhet och ökade möjlighet att hantera informationsmängder (ibid).

Om det nu är så tveksamt om deltagande från medborgare är intressant, varför skulle då olika styrande regimer, nationella eller regionala såsom EU, vara intresserade av medborgares deltagande? Först och främst har en rad fördelar redan nämnts. Som jag tolkar Smith och Dalakiouridou (2009) menar de att det blivit ett nytt synsätt på planering. I den planering som sker idag finns en högre medvetenhet om att planeringen inte kommer att kunna genomföras, riskbegreppet har slagit igenom och vissa frågor kan helt enkelt inte lösas utan bara hanteras. Med referens till Jessop (2003) och Peters (2006) menar de att vi lever i en tid av oklara regler, icke avsedda konsekvenser och osäkerhet om det blir ett gott utfall.

I detta läge kommer deltagande att få en särskild mening. Istället för vad jag skulle kalla en representativ demokrati med högt valdeltagande som grund för planering (vilket kan vara styrning enligt min mening) beskriver Smith och Dalakiouridou en styrning som grundar sig på att medborgare kan mobiliseras under mellanvalsperioden.

Denna mobilisering består av att medborgare, grupper och kommuner alltmer skall styra sig själv. Ordet risk blir centralt på så sätt att medborgare, grupper och kommuner skall hantera dessa risker och den tolkning som exempelvis tjänstemän har gjort inför planering av behov har

förändrats till att medborgarna nu förväntas formulera sina behov (med referens till Jessop 2003, Smith och Dalakiouridou 2009).

Det finns en förväntan på samstyrning, men också på självstyrning. Förväntan på samstyrning kan uppfattas som del i en systemorienterat³ deltagande, medan självstyrningen kan uppfattas som ett aktörsperspektiv. Det innebär inte alls att nationell eller regional styrning inte utövas, men som jag uppfattar det så sker styrning inte så entydigt direkt, utan indirekt. Smith och Dalakiouridou argumenterar för att den styrning som EU:s institutioner utövar kan beskrivas som en nätverkstyrning. Genom exempelvis förnyad kontakt med ickestatliga organisationer har konsultationer kunnat genomföras, vilket kan ses som ett styrningsmedel från EU.

När ickestatliga organisationer deltar i projekt och organiserar konsultationer kan EU få en möjlighet till styrning, inte direkt, men indirekt genom att bestämma dagordningens innehåll och form för deltagande (ibid). Det är inte heller vad som helst som finns på dagordningen, utan det är vad som kan kallas mobilisering av medborgares förmåga till problemlösning. Alltså inte egentligen att medborgarna deltar i en beslutandeprocess (referens till Eriksen och Fossum, 2002 i Smith och Dalakiouridou, 2009).

En sorts spänning mellan systemorientering och aktörorientering kan också ses i hur EU har formulerat policy i officiella dokument. Smith och Dalakiouridou

---

³ Förenklat uttryckt kan system ställas mot aktör, det skulle då innebära att systemorientering har fokus på institutioner medan aktörorientering har fokus på individens handlings(möjligheter).

(2009) har funnit att det tagit ett antal år och ett antal policydokument innan EU lyfter fram medborgares deltagande. Innan 2001 handlade till exempel informationsteknologi mest om att göra information tillgänglig för medborgare. Participatory democracy nämns inte förrän på 2000-talet, även om Amsterdamfördraget (1997) nämnde att konsultationer skulle genomföras. På 2000-talet skapades *Europaportalen*⁴ och *Europe Direct* servicen. Det är alltså inte förrän några år in på 2000-talet som möjligheten med eParticipation lyfts fram.

Kombinationen ökat deltagande, nya former för kommunikation och förväntan på respons har också lett till, uppfattar jag, som att ordet lyssna fått en ökad betydelse. Smith och Dalakiouridou (2009) menar att 2005 är det år då EU börjar inta en lyssnande attityd. Att lyssna ingår också i att politiker skall hållas ansvariga (redovisningsskyldiga).

Detta återspeglas också i dokumentet *Plan D for Democracy, Dialogue and Debate* (2005) där lyssnande lyfts fram. Tanken var att det skulle finnas en hemsida med möjlighet till debatt, alltså en ny europeisk offentlighet. Den fick namnet *Your Europe*⁵ website.

År 2007 läggs mer tonvikt vid den europeiska offentligheten, men inte bara för europeisk nivå, utan ett

---

⁴ På Europaportalen fanns 13 april 2009 en fråga om läsaren skulle rösta i val till Europaparlamentet. 141 svarade ja, 20 svarade nej och 11 svarade vet ej.

⁵ Hemsidan Your Europe har 13 april 2009 inte främst debattfunktion utan är istället informationssidor för rättigheter och rörlighet i Europa.

försök görs också att använda den för lokala aktörer. År 2009 omformuleras Plan D och blir *Debate Europe*.⁶

Tanken att använda en europeisk offentlighet för lokala aktörer kombineras också med att offentligheten skulle kunna användas för vissa grupper som är särskilt berörda av en fråga. Att göra aktiviteter inom EU mer synliga innebär inte alltid att underrepresenterade grupper deltar i högre grad. En teori framförs av Wilhem (2000, refererad i Smith och Dalakiouridou) att det snarare är så att dessa grupper skulle behöva en icke offentlig arena för diskussion.

Dessutom förefaller det också finnas en tanke om att ge möjlighet inom en europeisk offentlighet att kunna diskutera nationella frågor eftersom intresset för den europeiska nivån inte alltid är så starkt. Här blir också eParticipation särskilt intressant eftersom det är enkelt att skapa särskilda diskussionsgrupper. Idag finns *The European Citizen's Consultation portal* och tanken förefaller vara att diskussion förs i två steg, det första steget är diskussion på nationell nivå, därefter sker diskussion på europeisk nivå. Smith och Dalakiouridou (2009) menar att de förändringar som beskrivits ovan förutsätter en medborgare som informerad och stark nog att göra sin röst hörd för att kunna delta i konsultationer och andra strukturerade händelser, mer egentligen än aktiva och spontana bidrag till politisk beslutsprocess.

Den beskrivning av förändringar som görs ovan för att skapa en europeisk offentlighet visar att EU gör vissa

---

⁶ På Debate Europe portalen fanns 13 april 2009 en fråga om läsaren skulle rösta i val till Europaparlamentet. 361 svarade ja, 168 svarade nej, något vet inte- alternativ fanns inte.

insatser. Själva strukturen som byggts upp förefaller dock gynna ett visst beteende, vissa handlingar och också förutsätta vissa resurser. Smith och Dalakiouridou argumenterar för det i fortsättningen vore bättre om det inte var så starkt fokus på ökat deltagande, istället borde offentligheterna där deltagandet sker utvecklas. Särskilt menar de att det skall finnas möjlighet till subgrupper. Därmed menar de, får också eParticipation, det vill säga användningen av IKT en ökad betydelse. Genom eParticipation kan det finnas en möjlighet att överbrygga en potentiell spänning mellan systemorientering och aktörorientering, flera offentligheter ger högre chans (risk skulle kanske någon säga) att medborgare finner en offentlighet att delta i.

Vart skulle EU:s förändringar i riktning mot konsultation, lyssnande, eParticipation och öppnande av europeisk offentlighet för diskussion leda oss? Till att vi har en subgrupp för svenska medborgare (kanske de röstberättigade?) i en europeisk offentlighet som diskuterar svenska frågor? Skulle det leda till ett ökat deltagande i val till Europaparlamentet och ökat intresse för europeiska frågor? Ovan presenterades hur Smith och Dalakiouridou tar upp en rad problem med medborgares möjligheter och exempel gavs på förslag att hantera dem.

Själv skulle jag slutligen vilja ta upp en aspekt som gäller relationen mellan olika nivåer. Om jag som medlem i en kommun (vi är väl fortfarande medlemmar i kommunen?) och som medborgare i nationen skulle behöva se hur olika frågor hör ihop på olika nivåer får jag det inte lätt. Det är inte enkelt att till exempel på kommunala hemsidor få en tydlig överblick över hur lokala, vardagliga frågor också

hänger ihop med europeiska frågor. Åtminstone har inte jag lyckats hitta några sådana hemsidor. Jag ser fram emot att någon rättar mig i detta fall.

Efter beskrivningen ovan skulle vi kunna anta att jag som medborgare inte så ofta går till en europeisk hemsida, det betyder att vardagliga frågor som berör medlemmarna snarare skulle kunna fånga mitt intresse på en lokal, kommunal hemsida. Min första slutsats, som också kan vara ett antagande, är att det skulle gynna intresset för europeiska frågor om några av dem klart visade sig ha ett samband med lokala, kommunala. Det skulle visserligen leda till att det blev tydligt att vissa frågor inte är enbart lokala och på sätt utmana en kommunal autonomi, men om vi går tillbaka till vad medborgarna ville ta upp för frågor på europeisk nivå kan vi snabbt konstatera att vissa medborgare redan är medvetna om detta.

Nästa steg borde i så fall vara att fråga oss vilken relation de politiker som är engagerade i europeiska frågor har till det lokala, till kommunerna. Min andra slutsats, också ett möjligt antagande, är alltså att precis som institutioner på lokal nivå behöver synliggöra relationer, behöver också enskilda aktörer, politiker synliggöra relationer mellan den lokala och europeiska nivån. Kan man inte som politiker ge något exempel om hur den enskilde medlemmen i kommun påverkar av någon europeisk fråga kan en fråga ställas om hur politiker förbereds inför sina roller och fortbildas.

Om ökad kunskap leder till ökat intresse för europeiska frågor är vad man brukar kalla en empirisk fråga, det vill säga, det kräver att man undersöker frågan. Kunskap löser

inte heller självklart frågan om medborgare också ska använda ett inflytande under en beslutsprocess.

En tanke skulle kunna vara att det inte alls är en uppgift för kommunala politiker att bidra till en offentlighet för diskussion om europeiska frågor, istället borde media göra det. Det visar sig dock enligt Bijsmans och Altides (2007) att det finns en tendens att rapportering om europeiska frågor sker när beslut är fattade. Det förefaller som om det finns en massmedialogik som omfattar att det är intressantare med en särskild händelse, såsom ett beslut, än att möjliggöra debatt under långsamma processer som beslut handlar om. Sannolikheten att massmedia ensamma skulle kunna ta rollen av att skapa och upprätthålla en europeisk offentlighet, eller ens en lokal, torde inte heller vara rimlig. Därmed vill jag mena att vi kan komma tillbaka till det lokala, till kommunen som skulle kunna träda fram och använda sig av möjligheten att öka tydligheten om hur lokala dagordning relateras till en europeisk dagordning.

Litteraturlista

Bijsmans, Patrick och Altides, Christina (2007) 'Bridging the Gap' between EU Politics and Citizens? The European Commission, National Media and EU Affairs in the Public Sphere, sid 323-340 i *European Integration* Vol 29, no 3, Juli 2007

Brors, Henrik (2009) "Bara en av tre känner till valet till EU-parlamentet", notis i *Dagens Nyheter* 20090409

Commission (2005) *Plan D for Democracy, Dialogue and Debate*, COM (2005) 494 final, Bryssel

Dalakiouridou, Tambouris och Tarabanis (2008) Contextualising Public eParticipation in the Governance of the European Union, i *European Journal of ePractice*, no 7, March 2009, www.epracticejournal.eu

Europaparlamentet (2009) www.europarl.europa.eu, uttag 20090401

Oscarsson Henrik och Holmberg Sören (2007) *Europaparlamentsvalen. En sammanfattning av några resultat från valundersökningarna i samband med valen till Europaparlamentet 1995, 1999 och 2004*, Statistiska Centralbyrån: Örebro

Valmyndigheten (2009) www.val.se, uttag 20090401

Hemsidor – allmänt

Debate Europe, http://europa.eu/debateeurope/index_sv.htm

Europaportalen, www.europaportalen.se

European Citizen's Consultation portal, www.european-citizens-consultations.eu

European Law Enforcement Organisation, www.europol.europa.eu

Europe Direct, http://ec.europa.eu/europedirect/call_us/specific_data_protection/index_sv.htm

The European Union's Judicial Cooperation Unit, www.eurojust.europa.eu

Your Europe, http://ec.europa.eu/youreurope/index_sv.html

Hur nära de politiska besluten kan medborgaren komma?

TOMAS OHLIN

Motivation och lockelser

En möjlighet är att i denna analys utgå från att individens inflytande och kontakt med samhällsbesluten ska öka. Tidigt i belysningen av hur detta kan ske befinner sig frågan om det medborgerliga intresset. Hur intresserade är dagens individer av att avsätta tid för att delta i politiska resonemang och beslut?

Mätningar finns, t ex redovisade av Erik Amnå 2008 i ”Jourhavande medborgare”, där det framgår att civil kontakt med det offentliga allmänt sett för många medborgargrupper är låg. Här finns dock en formfråga. Många människor har samhällsintressen utanför familjen och arbetet, men dessa intressen kanaliseras i minskande grad till etablerade institutioner, som politiska partier och andra offentliga organ. Man söker nya plattformar, inte sällan på nätet.

Handling	Sverige	Norge	Danmark	Europa
Röstat i nationella val	80.1	78.3	85.9	70.6
Avstått som protest	11	17	10	12
Politikerkontakt	13	15	14	9
Tjänstemanna kontakt	22	29	20	16
Organisations kontakt	20	28	26	16
Arbetat i parti	3	5	3	3
Arbetat i aktionsgrupp	2	6	1	3

Arbetat i annan org.	14	29	21	15
Skrivit under namninsaml.	41	37	25	23
Kontaktat juridisk instans	5	9	9	8
Demonstrerat	6	9	5	7
Strejkat	0	5	5	4
Använt massmedierna	9	10	8	6
Deltagit i politiskt möte	8	25	11	7
Donerat pengar	42	66	36	36
Samlat in pengar	4	13	7	6

Ur Amnå 2008, ”Jourhavande medborgare”, (Data 1999-2002)
 Kommentar: Det medborgerliga deltagandet enligt ovan kan sägas vara lågt.

SCB har i sin Demokratidatabas (www.demokrati.scb.se/) gjort data tillgängliga, som rör medborgarnas och kommunernas närhet till i första hand det kommunala beslutsfattandet. En sammanställning av färsk data pekar på att medborgarna på senare tid endast i liten utsträckning har närmast sig ökat deltagande i beslutsfattandet. Motiven för detta är delvis medborgerliga, och delvis av organisatoriskt ursprung.

En intressant fråga att ta ställning till är om någon ska utöva inflytande över de individer som förklarar sig endast svagt intresserade av att delta demokratiskt. Vad gäller deltagande i allmänna val har svaret allmänt ansetts vara positivt. Samhället ger stöd för att öka deltagandet i allmänna val.

Man kan överväga hur detta på ett naturligt sätt kan expanderas. Den demokratiska processen pågår naturligtvis inte bara var fjärde år. Det är möjligt att tydligt uttrycka att det demokratiska medborgarengagemanget mellan valen är

för lågt. Om man formulerar:

”Det är viktigt att medborgarengagemanget mellan valen ökar” (eller t ex formulerat som ”De allmänna valen utgör en ram för ett expanderande medborgarengagemang”), uppstår genast frågan om det finns praktiskt medborgerligt intresse för detta. Om svaret är ja, kan vidgade projekt omedelbart sättas igång, förutsatt att finansiering kan ordnas. Om svaret blir nekande, kan man överväga samhällseliga åtgärder. Det har hävdats att individen oftast är sig själv närmast, och väljer att intressera sig för aktiviteter om hon finner det motiverat, om hon får något i utbyte. Skulle någon annan ha något att erbjuda i detta sammanhang?

Inledningsvis kan man hänvisa till informativa och kommunikativa åtgärder för att formulera och utgå från en gemensam värdegrund. Sammankomster på olika plan, inte minst på nätet, kan locka till aktivare samhällsengagemang.

Möjligheterna att praktiskt delta närmare i den politiska beslutsprocessen är ett annat erbjudande. Att vara med, eller nästan vara med, är lockande för många individer, i frågor som engagerar. Det måste då vara fråga om beslut som verkligen engagerar. Och – ett fundamentalt påpekande – det måste kunna konstateras att det aktuella deltagandet leder till resultat.

För motivation är förståelse och tillit särskilt viktiga begrepp. Ylva Norén Bretzer har i sin avhandling (Att förklara politiskt förtroende, 2005) analyserat bl a Robert Putnams slutsatser om motiv för deltagande, och hon uttalar försiktighet rörande vissa av Putnams slutsatser

rörande vikten av brett socialt kapital. Hon fokuserar för sin del särskilt på begreppet tillit. Man måste ha förtroende och tillit för det som man ska delta i, annars avstår man.

Åtgärder för att sprida grunden för tillit är med det synsättet värdefulla.

Anders Westholm m. fl. har i ”Citizenship and involvement in European democracies”, 2007, i detalj analyserat olika sociala gruppers motiv för deltagande.

Olika former av åtgärder för att öka medborgarens motivation att delta kan tänkas. En möjlighet är att samhällsföreträdare på ett mer individuellt sätt etablerar kontakt med varje enskild medborgare och erbjuder ”förmåner”, ger upplysningar som rimligen är av uppenbart intresse för den enskilda individen. Man kan tänka sig upplysningar om förmåner för den enskilda som måhända är svåra att på annat sätt få kännedom om. Det kan röra av riksdagen eller kommunen nyligen beslutade förmåner som det visat sig att mycket få medborgare utnyttjar, ekonomiska eller organisatoriska förmåner som är allmänt beslutade. Ett exempel kan vara energibesparande åtgärder som uppenbarligen är lönsamma för den enskilde. Ett annat exempel kan röra skatteavdrag för t ex hushållsnära tjänster, som uppenbarligen inte utnyttjas trots att så i det enskilda fallet borde vara. Bidrag till bredband kan vara ett tredje exempel, upplysningar om legitima skatteavdrag kan vara ett fjärde.

Företrädare för samhällsinstitutioner kan kontakta den enskilda medborgaren och föreslå att sådan för den enskilde meningsfull information skulle kunna ställas till den enskildas disposition, på villkor att medborgaren engagerar

sig tydligt i ett antal lokala eller centrala samhällsbeslut det närmaste året. Ett avtal, helt enkelt, mellan medborgare och samhälle.

Organisationen av sådan individuell kontakt skulle kunna ske på flera sätt. En möjlighet bland flera är att använda nätet. Varje medborgare skulle kunna förses med tillgång till en personlig ”Min sida” där förmåner och skyldigheter skulle kunna presenteras. Tillgången till denna sida skulle vara sekretessbelagd, och kräva säker identifikation.

Frågor rörande personlig integritet kan resas i detta sammanhang. Man kan då notera att det är möjligt att liknande privata tjänster inom kort kan komma att erbjudas av marknaden. Google har antytt att personliga kontakter av liknande typ kan bli aktuella i deras regi.

Motkrafter

Ett samhälle av medborgare som deltar aktivt i det demokratiska samhällslivet utgör ett harmoniskt samhälle. Det är ett samhälle som besparas problem och konflikter som har samband med protester och annan friktion. Så sparas även kostnader för samhället. Dessa kostnader kan vara betydande, och denna avvägning kan komma att utgöra ett viktigt politiskt intresseområde.

Det finns tyvärr individer som uppenbarligen är otillfredsställda med ett harmoniskt samhälle, och som väljer att obstruera. Detta kan ta form på många olika sätt där otillfredsställelse finns.

För att motverka problem rörande hot och konflikter kan ett inbjudande vara naturligt. De medborgare som känner sig närvarande och önskade, och för vilka medmänniskor visar intresse och respekt, har anledning svara på samma sätt.

Samrådstjänster på nätet kan erbjuda sådana möjligheter att umgås med respekt. Det kan röra deltagande i gemensamma beslut i lokala frågor.

Det finns naturligtvis former av hot som berör system på nätet, och därmed den demokratiska kommunikationen. Rent destruktiva aktiviteter, som t ex spam eller virus i stor skala, kan dessvärre kompletteras av kvalificerade angrepp mot grundläggande kommunikationsprogramvaror. Nätet kommer antagligen att bli fokus för ett antal reglerande angrepp. Kvalificerat specialistkunnande kan här kompletteras av självorganiserade nätverk med höga ideal. Det finns en omfattande forskning kring tekniska hot kring nätet.

Åtgärder för att minimera konflikter är socialt meningsfulla, men kan också spara samhällsresurser, inte minst ekonomiska. Det är intressant att utveckla möjligheterna att mäta detta.

Deltagande

Ett antal projekt genomfördes med statlig finansiering under 2006-2007 under rubriken ”Delaktiga Sverige”. De lade en kunskapsgrund för kommande åtgärder.

Det demokratiska beslutsfattandet kan sägas omfatta ett antal moment. Tekniska redskap kan här komma till användning på många sätt. Skalan kan rymma:

- Inläsning – sättande av agenda – initiativ – petitioner – medborgarhörande – dialog och samråd – formulering av förslag – beslut – utvärdering
- I dessa kan nätet och dess tjänster spela en mer eller mindre uppenbar roll. Fokus på medborgarinflytande innebär fokus på de senare delarna av denna skala.
- För inläsning och spridning av bakgrundskunskap är det uppenbart att tillgång till informationssökning och kontakt via nätet är av avgörande betydelse.
- För att sätta agendan behövs nätkontakt mellan många som vill delta.
- För medborgarinitiativ kan via nätet distribuerade förslagslådor underlätta för förslagsställare.
- För petitioner kan gemensamma grupper enklare än tidigare organiseras.
- För medborgarhörande och konsultation kan sammankomster organiseras lättare än tidigare.
- För dialog och samråd kan sammankomster och sammanförande av uppfattningar med tekniska hjälpmedel underlättas.
- För formulering av beslutsförslag kan medborgarinsyn och information om alternativa skrivningar underlätta
- Vid beslutsfattandet kan medborgare vara fysiskt närvarande eller finnas uppkopplade via nätet
- Vid utvärdering av resultat kan distribuering av bedömningsunderlag enkelt ställas till bedömares disposition, och medborgarinsyn underlättas

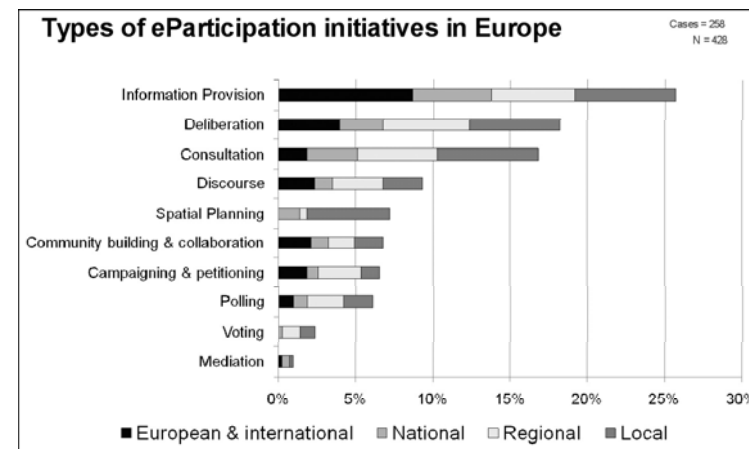
Medborgare kan uppenbarligen finnas närvarande i de flesta delarna av de ovanstående beslutsformerna. Hur nära deltagande i att fatta själva beslutet kan en medborgare

komma? Hon kan delta i nära nog samtliga förberedelser och också delta mer eller mindre explicit vid själva beslutsfattandet. Man kan säga att hon – om beslutsfattaren så vill – kan finnas med ”vid bordet”.

Detta att finnas nära själva beslutsfattandet kan av många medborgare upplevas som särskilt värdefullt.

Genom att göra det möjligt för medborgare att delta i ett ökat antal av beslutsmomenten, kan man säga att medborgaren ges ett ökat inflytande.

Det må uppstå kostnader med att öppna beslutsförloppen. Men sådan transparens skapar också förståelse och sparar konfliktresurser.

Overview of eParticipation in Europe, Jeremy Millard 2009
Kommentar: Tjänster som kännetecknas av dialoger är fåtaliga

Omröstningar

Användning av elektroniska omröstningar i politiska sammanhang sker i några länder. Antalet länder är ännu få. Säkerhetskrav har lett till att försiktighet tillämpas.

Man kan vänta att säkerhetstekniken utvecklas och att möjligheterna för elektroniska omröstningar med rimlig säkerhet ökar. I små och väl avgränsade omröstningssituationer – som inte är politiskt känsliga – kan sådan teknik finna ökande användning. Inom den privata sektorn finns en marknad, varifrån erfarenheter kan spridas.

Grundlagsutredningen har nyligen i sitt betänkande diskuterat vikten av folkinitiativ. Det är möjligt att förstärka medborgarkontakten via folkinitiativ.

Inflytande

Många resonemang har på senare tid rört deltagandets villkor. En slutsats som ofta framhålls är att individer bör få känna att deras deltagande ger resultat. Den enskilda individen behöver inte nödvändigtvis delta i alla beslutande moment, men hon önskar känna att hennes engagemang lett till resultat.

Resultatönskemålet upprepas i alltfler sammanhang. Majoritetsdeltagande är naturligt att ta ställning till. Uppenbarligen kan man dock inte ta hänsyn till alla minoritetsönskemål, men dialog och andra erbjudanden kan då förklara bilden.

Individens deltagande måste ge resultat. Information måste spridas om hur ärenden vidareförs.

En företeelse som sprider sig snabbt är bloggande, distribuering via nätet av frekventa korta eller långa personliga notiser. Den demokratiska betydelsen av bloggande och email har analyserats i en ny bok ”The myth of digital democracy” av M. Hindman (2009). Författaren går igenom många sena användningar, särskilt i politiska sammanhang i USA, ända fram till Obamas tillsättande. Han uttrycker att sådan teknik spelar stor roll för många delar av de demokratiska processerna, särskilt inklusive att organisera möten och samla in ekonomiskt stöd. Även bildteknik som YouTube kan uppenbarligen med fördel användas för sådant. Hindman pekar på bloggen som ett personligt massmedium, men använder på flera ställen formuleringen ”elitmedium”, och avslutar med formuleringen: ”It may be easy to speak in cyberspace, but it remains difficult to be heard”. Det är lätt att starta en blogg.

Bloggande kan kopplas samman i nätverk, och på så sätt göras mer medborgarnära än när det enbart förmedlar raka personliga meddelanden. Därmed ökar bloggans dialogkontakt.

I ett flertal sammanhang används SMS för att skapa inledande kontakt, och för att samla in kontakter. Genom sin stora bredd är detta en medborgerligt användbar form.

Inom SK:s projekt som provar medborgarpaneler kan särskilt nämnas kommunerna Ale, Sundsvall och Upplands Väsby, samt Jönköpings landsting.

SKL prövar i några projekt formen ”medborgarbudget”. Här överläts hela beslutsfattandet till en grupp av medborgare, förutsatt att gruppens förslag håller sig inom givna ekonomiska ramar. Det är naturligtvis demokratiskt fundamentalt hur den gruppen utses. Här måste bias undvikas.

I Hamburg prövas att till medborgarna tillhandahålla redskap kring alternativ samhällsplanering. Olika investeringsalternativ presenteras pedagogiskt, rörande vård, skolor, kultur osv., och medborgarna ges information om konsekvenser av olika satsningar. Medborgarnas förslag förs vidare inom kommunen. Sådan simulering har provats i populära dataspel som Sim City.

I Örebro har ett antal skolklasser arbetat fram ett förslag till utbyggnad av ett allmänt bad. Kommunen har förbundit sig att förverkliga förslaget.

Denna form är en tillämpning av direkt deltagande, där medborgarna själva beslutar, och – i de aktuella fallen – kommunen sedan tar ansvaret. I detta sammanhang befinner sig medborgaren mycket nära själva beslutsfattandet inklusive ansvarsutkrävandet.

Man kan säga att det är möjligt för medborgaren att komma infinitesimalt nära de politiska besluten. Vill medborgarna detta – och vill politikerna dela med sig?

CAHDE – the Ad Hoc Committee on E-democracy

Begrepp som *eDemokrati*, *eParticipation* och *eInclusion* betraktas stundom som svårdefinierade och svårpreciserade. Icke desto mindre används de frekvent i både nationella och internationella sammanhang. Ett väl genomarbetat dokument med rekommendationer kring eDemokrati har arbetats fram av CAHDE, en kommitté inom Europarådet och med närvaro av experter från de flesta europeiska länder. Dessa rekommendationer, som söker förtydliga hur medlemsländer kan välja att förverkliga en eDemokratisk utveckling, är nu antagna och publicerade: *Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to members state on electronic democracy (e-democracy). Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies:*
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1410627&Site=CM&BackColorIntranet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

Om e-democracy och CAHDE:
http://www.coe.int/t/e/integrated_projects/democracy/02_activities/002_e-democracy/

Om bloggar och andra revolutioner

ANDERS R OLSSON

Med den svenska teknikoptimismen är det som med små barn – djupt glädjande och ständigt oroande.

Entusiasmen över möjligheterna att med Internet radikalt förnya demokratin har spridits i stora grupper och varit närmast obegränsad: ”Människor får tillgång till all världens kunskap!” ”Alla kan bli publicister och nå ut till miljoner människor!” Teknikoptimismen bubblar över, nu som så många gånger förr.

När jag gick på Journalisthögskolan i slutet av 1970-talet var närradion den revolutionerande landvinning som skulle göra att vanligt folk äntligen hördes. Sedan har vi fått TV-sändningar genom tråd (Interaktivitet blir möjlig! Revolutionerande!), Bulletin Board Systems (BBS) och småningom Internet med ständigt nya revolutioner: Usenet, e-postlistor, www, bloggar och wikis. Imorgon är det säkert något annat.

Alldeles grundlös är inte entusiasmen. Ny teknik skapar nya möjligheter – naturligtvis även för demokratin. Problemet är att möjligheterna överskattas, att reella maktförhållanden underskattas och att optimismen utgår från tekniska system istället för från medborgarna.

Med ett längre perspektiv på kommunikationsteknologiernas utveckling och användning blir mönstret tydligare. Den brittiske medieforskaren Brian Winston har myntat begreppet ”*the law of the suppression of radical potential*”. Han visar med historiska exempel från telegrafan fram till Internet hur överheten i varje samhälle självklart, som vore det en naturlag, undertrycker de möjligheter till maktförskjutning som nya kommunikationsteknologier skapar. (Se: *Media and Technology. A history: From the Telegraph to the Internet*. Routledge 1998.) I Winstons analys ligger inget konspirationstänkande. Naturligtvis anser de institutioner, sociala skikt och individer som har ett betydande inflytande över samhällsutvecklingen att deras starka position är berättigad, och naturligtvis försöker de försvara och befästa den. Varför skulle de, enbart på grund av något steg i kommunikationsteknologiernas utveckling, frivilligt träda tillbaka?

Sådana närmast triviala påpekanden har teknikoptimisterna svårt att ta till sig. Det är nu lätt att göra sig lustig över deras storvulna löften om att demokratin kommer att revolutioneras genom nästa steg i medieteknisk utveckling, men frågan är egentligen för viktig för att skoja om. Mediebaserad teknikoptimism är i sig glädjande, inte därför att den är välgrundad, för det är den alltså inte, utan därför att den visar hur starkt behovet av samhällelig demokratisering är. Många människor längtar verkligen efter något som kan bryta upp den offentlighet vars skådespel så effektivt registreras i etablissemangens intresse.

Fortsättningsvis, när jag mest ägnar mig åt att förklara hur och varför nya tekniska tillämpningar inte får demokratiserande effekter trots att möjligheterna till sådana

effekter teoretiskt föreligger, är det viktigt att minnas denna utbredda längtan efter en sannare och ärligare offentlighet.

Att missnöjet med vår tids demokratiska processer tidvis slår över i politikerförakt, våldshandlingar och missnöjesröstande på främlingsfientliga partier är allvarligt, och samtidigt ett misslyckande för de demokratiska institutionerna – inte bara för de politiska partierna utan också för samhällsinstitutioner som skolan och journalistiken. När Sverigedemokraterna står på tröskeln till riksdagen och när alltför ungdomar finner det rimligt att demonstrera med ett baseballträ innanför tröjan borde alla människor med samhällsinflytande oroligt fråga sig vad de gör fel.

Bloggosfärens löfte

Erfarenheten visar att mycken ”hype” alltså mobiliseras även kring ganska små utvecklingssteg i tekniska tillämpningar för Internet. Att vem som helst kunde sprida information till miljoner andra människor var sant redan för snart 15 år sedan då Internet släpptes ut ur de militära och akademiska miljöerna. Även om det i början var ganska besvärligt att konstruera en egen webbsida – man måste programmera i HTML – utvecklades snart hjälpfunktioner. Idag kan man, helt utan programmeringskunskaper, på några minuter skapa en egen blogg. Att nå ut till miljoner människor är i teorin möjligt för alla med tillgång till en uppkopplad dator.

För 20 år sedan var det bara de rika och journalisterna, plus ett fåtal författare, politiker och kändisar som kunde nå den

verkligt stora publiken med sina budskap. Betyder Internet alltså en revolution på medieområdet? Ja, det måste man nog säga även om begreppet revolution inte är glasklart. Betyder det därmed en revolution också för demokratin? Nej, knappast.

En talares ordval styr i hög grad åhörarnas associationer, det vet varje god retoriker. Den offentliga debatten och det politiska beslutsfattandet kring Internet illustrerar bättre än kanske något annat hur människor kan lura både sig själva och andra med rent terminologiska grepp, d v s genom användande av liknelser eller analogier som vid en första anblick ter sig rimliga men som småningom visar sig leda tankarna fel. Just därför att Internets tekniska verklighet är så komplex krävs en del kunskaper för att inte vilseledas av de termer (”surfa”, ”träffar”, ”e-post”, ”cyberrymd”, ”webbhotel” m.m.) som vanligen används för att diskutera nätet. ”Surfande” t ex, leder i en fysisk verklighet tankarna till någon som glider fritt på en yta, som har full kontroll och inte lämnar spår efter sig. Som beskrivning av normalanvändares informationssökning på Internet är det uppenbart missvisande. ”Surfande” på Internet innebär inte bara att man lämnar elektroniska spår hos aktörer som man inte känner till och vars användning av uppgifterna man inte kan kontrollera, det innebär också att sådana aktörer lagrar information eller små datorprogram, i värsta fall med skadliga effekter, i ens egen dator. När jag agerar på nätet agerar andra på nätet i min dator.

Dessa beskrivningar av Internetfunktioner som anknyter till sådant människor begriper sig på i den fysiska världen förleder många till övertro på hur mycket de förstår av Internet. Opinioner uppstår och politiska beslut fattas på

grundval av rena missuppfattningar. Det vore en demokratisk välgärning om någon språkvetare med hyggliga IT-kunskaper kunde upprätta en förteckning över de metaforer som har blivit brett accepterade för att beskriva Internetfunktioner för en tekniskt mindre kunnig allmänhet – och reda ut förklaringsvärdet i varje metafor.

Av de många termer som leder tankarna fel är ”bloggosfären” en av de senast påhittade. I denna sfär vistas dagligen hundratusentals människor, kan man läsa i entusiastiska artiklar om hur alltfler människor nu skriver (”bloggar”) för en ofattbart stor publik. Den svenska bloggosfären har blivit en maktfaktor och den fortsätter att växa i betydelse, heter det.

Att många människor skriver bloggar och att de personligen har utbyte av det är uppenbart. Att det skulle göra dem till en maktfaktor är däremot ett orimligt påstående. Skälen är flera.

Ett är att så få bloggare överhuvudtaget har ambitionen att påverka samhället i någon riktning alls, d v s att utöva makt. De skriver om sig själva och sin verklighet – om skola, musik, mode, sport, kändisar eller specialintressen av andra slag. De som med något allvar skriver om politik och samhällsfrågor kan nog räknas i fyrsiffriga tal, men inte i femsiffriga, och de får knappast större genomslag än t ex insändarskribenterna i landets tidningar.

Hos Aftonbladet, som satsar hårt på att integrera bloggar med tidningens nätupplaga, fungerar de uppenbarligen just som gratismaterial i utökade insändaravdelningar. Min gissning är att den genomsnittlige bloggaren har färre läsare

än den genomsnittlige insändarskribenten i papperstidningen, men samtidigt ska sägas att jämförelsen är svår. Det finns inga tillförlitliga siffror över antalet läsare i någondera gruppen, och hur man än anstränger sig för att göra rimliga uppskattningar kommer jämförelsen att halta. En typisk insändare är kort, redigerad och rubriksatt av en yrkeskunnig journalist och lockar därför till läsning på ett sätt som den typiske bloggaren har svårt att matcha. Den senare har heller ingen anledning att anpassa sig efter andra massmediers krav på korta och förenklade budskap. Texterna blir gärna långa. Så hur mycket av detta läses? Normalt registreras varje inloggning på en blogg i ett räkneverk, men antalet inloggningar säger inget om hur många som klickar sig vidare efter en snabb titt och hur många som faktiskt läser.

Att hundratusentals människor med varierande tidsintervall skriver på sin Internetsida, det må vara en vanlig hemsida eller en blogg, är alltså sant. Det betyder dock inte att de bildar en ”bloggosfär” i betydelsen ”gemensamt rum”. De människor som skriver bloggar ägnar sannolikt mer tid än de flesta åt att läsa vad andra skriver på nätet, men tidsfaktorn är järnhårt begränsande för alla. Inte ens den som läser tolv timmar om dagen hinner med en procent av det som skrivs.

Visst försöker bloggportalerna underlätta för läsare att orientera sig bland olika typer av bloggare och deras teman, men detta är svårt att göra med precision och materialet är alldeles för stort. Här ligger många-till-många-mediernas (som Internet) självklara begränsning. Att alla människor kan publicera texter betyder inte att alla kan få läsare. Den amerikanske statsvetaren Matthew Hindman visar i boken

”The Myth of Digital Democracy” hur Internets tekniska (sökmotorerna) som mänskliga (användarnas sätt att länka) grundfunktioner snabbt skapar eliter även på nätet. Några få politiska bloggar drar till sig miljoner besökare, de flesta inga besökare alls.

En ny journalistik?

Idén att bloggofären öppnar för en ny och bättre form av berättande, ett ärligare och kunnigare rapportering om samhället än vad okunniga/partiska/ljugande/vänster-vidna/högervridna/ etc/etc (stryk det som ej önskas) journalister kan åstadkomma är sympatisk och på sätt och vis begriplig. Längre var det lätt att tro att de stora en-till-många-medierna – dagstidningar, radio, TV – så starkt dominerade offentligheten p g a den rådande oligopol-situationen. Bara de hade praktiska möjligheter att distribuera berättelser om samhällsutvecklingen till en publik. Om distributionen kunde demokratiseras, om vem som helst kunde nå ut lika ofta och lika snabbt skulle de stora TV- och tidningsredaktionerna tvingas höja kvaliteten betydligt – eller konkurreras ut.

Så sker nu inte. Att en-till-många-medierna dominerar offentligheten så starkt beror endast i liten utsträckning på kontrollen över distributionsapparaten, och desto mer på medborgarnas behov av just en offentlighet. Varje demokratiskt samhälle behöver en arena för diskussion om gemensamma angelägenheter, en plats där de starkaste aktörerna kämpar om dagordningen, problemformuleringarna och i viss mån det folkliga stödet. Utan sådant

centrum skulle de mäktiga kunna fatta besluten utan att ens behöva motivera sig.

Det enorma genomslaget för artiklarna på DN Debatt beror ju inte på att de är bättre än andra tidningars debattmaterial. Det beror på att DN är den största tidning som eliterna tar på allvar. Där pratar de som räknas, och att många söker sig dit för att lyssna är bara naturligt. En stor arena genererar stort intresse, och med stort intresse får man en stor arena. Det spelar roll vad som står i DN, oavsett om det är bra eller dålig journalistik, bra eller dålig debatt. Det blir läst ändå. Att den offentliga arenan delvis eller helt flyttar ut på nätet ändrar inte funktionen. Demokrati på nationell nivå förutsätter ett begränsat antal fora för diskussion. Många-till-många-medier kan aldrig fylla den funktionen.

Bloggarnas möjligheter

Däremot kan bloggandet på olika sätt komplettera en-till-många-medierna. Några exempel:

Som tempohöjare. Den svenske bloggare som blivit mest känd för en samhällspåverkande insats torde vara Magnus Ljungkvist. Han var på hösten 2006 först med just sådana nyheter om den nyutträdde handelsministern Maria Borelius privatekonomi som etablerade nyhetsjournalister redan borde ha hittat. Ljungkvist blev alltså inte känd för att ha gjort/skrivit något nytt eller annorlunda, utan därför att han gjorde *exakt* sådant som nyhetsjournalister ska göra, bara lite snabbare. Genom att fullständigt anpassa sig efter nyhetsindustrins normer och behov lyftes han till ett slags kändisskap av nyhetsindustrin själv. Så kan bloggaren ”nä

ut” – men inte genom att förändra journalistiken, d v s påverka något grundläggande såsom nyhetsvärdering, vinklar eller principer för faktaurval, utan genom att härma den väl. När ekonomiskt pressade nyhetsredaktioner nu skär ned personalstyrkan minskas deras kapacitet för samhällsbevakning – dvs. för att själva söka efter information som andra har intresse av att dölja – vilket kan ge välinformerade bloggare växande betydelse i genererandet av nyheter.

Som kanal för samhällsupplysning i särskilt smala nischer.

Skribenter kan i en blogg rapportera inom udda eller särskilt smala ämnesområden. (Jag har aldrig stött på något svenskt exempel, men sådana kan mycket väl finnas.) Han/hon skulle då etablera sig som rapportörer om t ex tekniska, medicinska eller juridiska specialområden, nischer alltför smala för journalister i en-till-många-medier men tillräckligt intressanta för att samla en liten men trogen skara läsare. När sedan något av verklig betydelse händer inom området – RFID-teknologi, cancerbehandling eller rättsligt skydd för datorprogram för att hitta på några exempel – kan traditionella en-till-många-medier använda bloggen som källa: hämta både själva nyheten och nödvändig bakgrundsinformation på samma ställe. (Om bloggaren då får ”kredd” som källa eller om journalisterna bara snyltar på materialet är dock inte givet.)

Som utrymme för extramaterial. Skribenter som redan är kända via en-till-många-medier utvecklar eller fördjupar budskap på ett sätt som inte får plats i tidningar, radio eller TV. Många journalister bloggar ju redan, liksom många politiker. Carl Bildt är det mest kända exemplet. (Bildt bloggade redan för tio år sedan, men då kallades det veckobrev och

skickades med e-post.) När dessa skribenter, som redan är etablerade i offentligheten via en-till-många-medier, har något riktigt angeläget att säga väljer de dock inte bloggen utan söker sig till traditionella massmedier med stor publik.

Som verktyg för kollektivt skapande. Ett manus kan växa fram inför offentligheten. Den amerikanske journalisten och författaren Dan Gillmor gjorde så när han skrev boken ”*We the Media. Grassroots Journalism by the People for the People.*” (O’Reilly 2004.) Gillmor arbetade på traditionellt vis – läste, intervjuade, sammanställde, analyserade och skrev – men lät resultatet ta form s a s inför öppen ridå. Alla som var intresserade av ämnet kunde fortlöpande bidra med nya fakta, korrigeringar eller synpunkter. Grundtanken är naturligtvis riktig. Den samlade kunskapen hos tusentals läsare överträffar vida det som en enskild skribent kan lära sig. Med Internet blir det i princip möjligt för publiken att förse t ex en journalist med fakta och bakgrundskunskap under arbetet med en artikel. Texten blir då kollektivets prestation snarare än den enskilda skribentens, och slutresultatet därmed rikare, kunnigare. Parallellen med hur datorprogram med öppen källkod utvecklas ligger nära till hands. Uppslagsverket wikipedia är också en relevant jämförelse. I princip borde det kunna fungera inom journalistiken, det borde t o m vara särskilt lockande för journalister/medieföretag eftersom den kunskapsresurs man utnyttjar är gratis, men ännu finns inga tydliga tecken på att exemplet sprider sig. Överhuvudtaget är möjligheterna till kollektivt skapande bland de mest intressanta att utforska. Det är svårt att idag se vad som kan och inte kan fungera.

Bloggar kompletterar säkert en-till-många-medierna på ytterligare många sätt, både idag och i framtiden. Språkområdets storlek har betydelse. Ju större språkområde, desto större möjligheter för bloggare att samla en så stor läsekrets att de blir attraktiva för annonsörer och därmed kan börja tjäna pengar. En-till-många-medierna har ett intresse av att hitta nya skribenter och försöker gärna - t ex genom tävlingar om bästa blogg – knyta dem till sig och lyfta dem till kändisskap. (Våren 2007 t ex, vann Engla Harjunpää Aftonbladets tävling om bästa modeblogg.)

De eliter som länge har dominerat en-till-många-medierna ser således till att utnyttja den kommersiella potentialen hos vissa bloggare, inlemmar dem i sin sfär och lämnar de övriga att ropa ut i en cyberrymd där knappast någon lyssnar. Och Brian Winston får sin tes bekräftad än en gång.

Vi är många som dagligen frustreras över hur lite sann och relevant samhällelig kunskap som en-till-många-medierna förmedlar. Kvalificerad information – sådan som medborgarna behöver för att förnuftigt kunna styra sitt eget samhälle – är en fråga om kvalitet, inte om kvantitet. Om så alla de åtta miljoner svenskar som är skrivkunniga började blogga skulle det inte föra journalistiken eller demokratin framåt.

Tiotusenkronorsfrågan förblir obesvarad: Hur gör man en medierevolution som inte kommer av sig?

Det enkla svaret är naturligtvis att det är människor som gör revolutioner, inte eldrivna apparater eller kablar, och att de människorna måste vara någorlunda överens om målen och kunna samarbeta för att nå dit. Revolutioner lyckas inte

därför att folket får tillgång till nya ”vapen” i form av tekniska system. Det fordras också enighet om i vilket syfte vapnen ska användas – om vilken eller vilka makthavare som under vapenhot ska tvingas göra vad.

Ska en ny typ av rapportering om samhället realiseras och få genomslag måste krav på denna rapporterings egenskaper diskuteras och småningom preciseras. Därefter måste klargöras vem/vilka som ska leverera den – i vilken utsträckning medborgarna själva kan bära arbetsbördan.

Ska demokratins spelregler och processer förändras måste också de diskuteras och preciseras. Personligen tror jag att det bör ske först. Inte förrän medborgaren i gemen får klart för sig när och hur han/hon kan utöva reellt politiskt inflytande blir det möjligt att formulera krav på hur informations- och kunskapsflödena ska förändras.

Låter det utopiskt? Ja, kanske det, men graden av realism i denna plan är åtminstone högre än i teknikoptimisternas. De som efterlyser en grundläggande diskussion om demokratins villkor och processer är trots allt många. Bara ett fåtal av dem är stollar. Förrre statsministern Ingvar Carlsson uttryckte tanken så här:

”Ingen skulle drömma om att sätta kläder gjorda för en treåring på en trettonåring och undra varför de inte passar, när de var lagom för tio år sedan. En levande demokrati, som växer, måste också få nya former, som passar.”

(citerat ur boken *De där uppe – de där nere* av Björn Elmbrant, Atlas förlag 1997)

Vad har upphovsrätt med demokrati att göra?

KARL-ERIK TALLMO

Många debattörer idag hävdar att upphovsrätt och demokrati är oförenliga begrepp, att upphovsrätten kränker läsares och andra kulturkonsumenters integritet eller att upphovsrätt är en sorts censur.

Andra menar att upphovsrätten i sig är en sorts integritetsskydd (för både upphovsmannen och verket) och att förutsättningen för att upphovsrätten över huvud taget kunde uppstå var att censuren försvann.

Båda synpunkterna i debatten kan ha visst fog, beroende på hur de här olika intressena i praktisk tillämpning balanseras gentemot varandra. Nästan all lagstiftning kan ju tippa över åt något håll om inte de olika intresseområden som berörs definierats och avgränsats tillräckligt väl och om lagen inte upprätthålls med rimliga medel.

Denna diskussion är sannerligen inte ny. Vikten av den här ömtåliga balansen har diskuterats sedan upphovsrättens barndom på 1700-talet. Strängt taget gäller det en form av maktindelning, som avser makten över informationens spridning och över dess innehåll.

Redan för 300 år sedan diskuterade man också – precis som idag – om det över huvud taget kan finnas någon andlig eller immateriell egendom som någon skulle kunna ha rättigheter till, och man har funderat över vad samhället kan

och bör ha för anspråk på intellektuellt verksamma människors arbetsresultat.

För några hundra år sedan var det ju inte aktuellt att diskutera musik och film som vi gör idag. Upphovsrättens tidigaste objekt var litteraturen (även teaterpjäser). När boktryckarkonsten var ny, var allt detta främst en fråga om tryckerihantverkets privilegier och skråväsen, inte – som vi kanske skulle säga idag – om ”innehållsleverantörens” rättigheter. Men även sedan lagstiftningen till sist centrerats kring uphovsmannen, författaren, debatterade man fortfarande om skribentens rätt till sitt eget manuskript utgjorde *privilege or property*.

Vägen till att se författarens andliga produkter som egendom var ganska lång. I den första upphovsrättslagen 1710, den engelska *Statute of Anne*, undviks ordet *property* in i det längsta och man definierar det inte, man skriver hellre om *propriety* och *proprietors*. I en tidigare version av lagen, som aldrig antogs, stod däremot att författarens manuskript var ”undoubted property”. Att dessa ord inte fann vägen in i den slutliga lagen avspeglar troligen en djup principiell motsättning bland lagfäderna.

Det här hängde samman med synen på vanlig egendom, som ju kunde och kan ärvas obegränsat. Om nu andens frukter kunde vara privat egendom, skulle inte denna egendom också kunna gå i arv så länge det fanns arvingar? Redan Milton och Locke hade på 1600-talet insett att litterära verk hade en alldeles särskild betydelse för samhällets utveckling och för *lärandet*. Locke vände sig bland annat mot att ”obildade och lata tryckare” med ensamrätt till vissa klassiker helt och hållet kunde hindra

tillgängligheten till denna lärdom när de inte brydde sig om att ge ut nya upplagor.

Tanken på medborgarnas lärande letade sig faktiskt in i själva rubriken på den första upphovsrättslagen: *An act for the encouragement of learning ...* Och den ensamrätt som författaren fick till sitt verk begränsades till högst 28 år efter verkets publicering. Rätten gick inte i arv.

Saken var ändå inte i hamn när lagen trädde i kraft 1710. Konflikt uppstod snart om vilka rättsliga normer som skulle gälla: den oskrivna lag som traditionellt funnits i England parallellt med den skrivna, s.k. *common law*, eller den nya skrivna lagen. Man kom att strida om saken ända fram till åtminstone 1774, då en berömd rättegång, *Donaldson v. Becket*, fastslog att alla gamla oskrivna regler om evig upphovsrätt inte längre gällde; nu var det den skrivna lagen från 1710 som skulle gälla oinskränkt. Frågan var under de här åren oerhört infekterad. Många lagkloka ansåg att författaren bara kunde äga innehållet i sitt manuskript så länge det är opublicerat. Så snart det tryckts och spridits ägde allmänheten det, en sorts socialisering skedde oundvikligen, ansåg t.ex. Lord Justice Yates:

”Jag håller med om att en författare har egendom i sina tankar, tills han publicerar dem. Han kan förvara dem på sin kammare, han kan ge bort dem; om de stjäls från honom har han rätt till gottgörelse; han kan sälja dem till en bokhandlare, och ge honom rätten att publicera dem. Men från publiceringsögonblicket, förpassas de till ett titelstånd av universellt gemensamt ägande.” (Ur målet *Tonson v. Collins*, 1762.)

Advokaten och politikern John Dunning menade å andra sidan att det var något alldeles oerhört att en författare ursprungligen skulle ha en egendomsrätt i det han skrivit, men att ”så snart han utövade sin äganderätt till denna egendom och försökte få avkastning på den, så förlorade han den.” (Ur målet *Donaldson v. Becket*, 1774.)

Man får kanske ändå se det som en hyfsad kompromiss, att man bestämde sig för en begränsad skyddstid innan samhället får ta över och dra full nytta av verket ifråga. Det finns dock än idag debattörer som anser att upphovsrätten, precis som när det gäller materiell egendom, bör kunna ärvas i evighet. Och ett *ad hoc*-mässigt förlängande av skyddstiderna i vissa länder och för vissa branscher kan förstås utgöra ett problem för det gemensamma ägande som samhällsmedborgarna väntar på, särskilt om lagstiftningen får retroaktiv rättsverkan.

Ur ett samhällsperspektiv kan efterlevande till upphovsmän spela olika roller. Å ena sidan, vilket ofta glöms bort i debatten, kan de fungera som goda förespråkare och introduktörer för konstnärskap som kanske aldrig upptäckts eller fått genomslag under upphovsmannens livstid. Å andra sidan finns det mängder av exempel där efterlevande blockerar tillgången till verken eller rent av förstör eller förvränger dem. Denna motsättning talar för att skyddstiderna inte bör bli alltför långa, men inte alltför korta heller. (Frågan om en sorts integritetsskydd för döda personer, som ju detta delvis handlar om, är ytterst komplicerad och framför allt för närvarande politiskt sett en icke-fråga som ingen bryr sig om.)

Upphovsrätt är monopol, upphovsrätt är censur, hör man ibland. Men upphovsrätten, som ju är en ensamrätt, var som nämnts snarare ett slag mot en mycket värre form av monopol, nämligen tryckarnas ofta eviga rätt. *The Statute of Anne* var rent av modellerad efter en antimonopollag, *the Statute of Monopolies* från 1624, som rensade kraftigt i privilegierna och bara tillät sådana som ansågs ha samhällsnytta.

Gunnar Petri visar i sin bok ”Författarrättens genombrott” (2008) att upphovsrätten knappast skulle ha kunnat uppstå förrän censuren upphörde. När författaren efter censuren avskaffande istället gjordes ansvarig för vad han sade i sina verk *efter* utgivning, ansåg många att detta borde balanseras av en motsvarande positiv rätt. Daniel Defoe uttryckte det så här 1704: ”Det skulle vara obegripligt strängt att ställa en man till svars för missbruk av något som han inte kan få skörda frukten av när det utförs väl.”

Att författarna fick en egen rätt så att de blev oberoende av mecenater eller ärvda förmögenheter, gjorde också att nya författarskap kunde uppstå, som inte annars varit möjliga. I Sverige fick vi den första författarrätten hundra år efter England, 1810, som en del av Tryckfrihetsförordningen. Denna nyvunna rätt tillsammans med bl.a. den liberala pressen hjälpte till att skapa en marknad där författare som Emilie Flygare-Carlén, Fredrika Bremer och August Blanche kunde försörja sig. Inte minst viktig var den nya författarrätten, som Gunnar Petri påpekar i sin bok, för att många kvinnliga författarskap skulle kunna blomstra vid den här tiden.

Förre chefen för USA:s copyrightbyrå, Abraham Kaminstein beskrev den roll upphovsrätten har i detta avseende så här vid en hearing 1965:

”Det grundläggande syftet med copyright är allmänintresset, att säkerställa att skapandets källflöden inte torkar ut av brist på incitament, samt att skapa ett alternativ till det gissel som ett författarskap innebär när det är beroende av privat eller statligt stöd [private or public patronage]. Vårt lands grundare var kloka nog att inse att bland det viktigaste som finns i vilken kultur som helst är dess oberoende kreatörer – dess författare, kompositörer och konstnärer – som skapar utifrån eget initiativ och spontant uttryck snarare än som resultat av mecenatskap eller bidrag [patronage or subsidy].”

Att upphovsrätten främst är civilrättslig och därmed reglerar förhållanden mellan medborgare och inte mellan medborgare och stat (som censuren gjorde) tillhör också de demokratiska grundprinciperna i denna rätt. Man kan också nämna hur jämlik lagen är: den gör inte skillnad på mästerverk och skröp. Allt med viss originalitet får skydd. Därför är det oroande att vissa debattörer nu anser att upphovsrätten bör användas som ett kulturpolitiskt instrument, för att belöna ”god” kultur.

När det gäller upphovsmannens eller -kvinnans rättigheter betonas oftast främst den ekonomiska sidan, rätten att kunna få något tillbaka av det man investerat i tid och pengar för att åstadkomma ett visst verk. Men en minst lika viktig aspekt är den s.k. ideella rätten, som handlar om att upphovsmannen har rätt att omnämnas som just upphovsman, att verket inte får förvanskas och att upphovsmannen har rätt att avgöra i vilka sammanhang verket får förekomma. Detta kan ses som en direkt

förlängning av yttrandefriheten. Kanske är bara hälften vunnet när man har rätt att yttra sig, om yttrandet inte också har något skydd sedan det väl gjorts.

Man kan bara spekulera om vad som skulle hända med politisk debatt och vetenskap om det som sagts och skrivits av politiker, utredare eller forskare av andra kunde formuleras om helt fritt och även i förvanskad form påstås vara vad dessa personer sagt. Detta sker ju redan i mindre skala i nästan vilken politisk debatt som helst, men tänk om det utan sanktionsmöjligheter kunde ske systematiskt i t.ex. vetenskapliga studier om, säg, medicinens biverkningar eller klimatförändringarna.

Upphovsrätten hade ett ganska tidigt samband med integritetsfrågorna. I USA skrev advokaterna Samuel Warren och Louis Brandeis en berömd artikel, *The Right to Privacy*, 1890. Det var då ganska vanligt att berömda personers privata brev och andra manuskript stals och publicerades. Rätten att slippa den typen av offentlig exponering hänförde Warren och Brandeis i sin artikel till skyddet för en författares opublicerade alster, som ingick i både den oskrivna och den skrivna upphovsrätten. Advokaterna menade dock att detta inte nödvändigtvis behövde ses som en egendomsrätt utan snarare som en mera ”allmän rätt för individen att få vara i fred”.

Idag pågår åter en rätt fruktlös diskussion i skuggan av fildelningsproblematiken om huruvida det existerar en immateriell egendom eller inte. Själv tror jag att det är mera givande att se upphovsrätten som en *personlighetsrätt*, som bl.a. kompletterar yttrandefriheten. Det kan vara svårt att förstå för dem som ser upphovsrätten som något som bara gäller stora medieföretag, men upphovsrätten börjar alltid

hos någon enskild upphovsman, som sedan kanske – men inte nödvändigtvis – överlåter hela eller delar av sin rätt till ett företag eller en upphovsrättslig organisation.

Det finns olyckliga korporativa aspirationer hos en del av dagens upphovsrättsliga organisationer. De nya medierna kan både förstärka och försvaga denna tendens. Lösningen på fildelningsproblemet ligger kanske i någon sorts skatt eller avgift som kommer att handhas av dylika organisationer, men de får då dessvärre tala för såväl organiserade som oorganiserade upphovsmän. Å andra sidan borde dagens teknik kunna göra det möjligt för många upphovsmän att själva sköta distribution och betalning.

Den diskussion som förekommit de senaste åren om upphovsrätten som integritetskränkande har inte så mycket med upphovsrätten i sig att göra, som om de medel som används för att upprätthålla lagen. Vilken lag som helst kan givetvis bli odemokratisk eller integritetskränkande om den upprätthålls med oproportionerligt hårda metoder.

I skrivande stund återstår det att se hur den nyligen antagna s.k. IPRED-lagen kommer att fungera i praktiken. Det är givetvis viktigt från demokratisynpunkt att den inte låter vem som helst agera privatpolis på upphovsrättens område, och så bör det inte heller kunna bli, med tanke på att det informationsföreläggande som lagen talar om förutsätter domstolsbeslut.

Det kan vara intressant med en liten jämförelse ur historien. Frankrike fick en sorts IPRED-lag 1777, men denna gav bokhandlare/boktryckare rätt att *utan domstolsbeslut* ta med sig första bästa polis och göra razzia hos andra boktryckare som misstänktes för att syssla med pirattryck av böcker. En

sådan lag kan förstås lätt bli ett vapen i kampen mellan konkurrenter.

Upphovsrätten innehåller i kraft av vad den *inte* reglerar och i kraft av sina *undantag* också andras rättigheter än upphovsmannens, som är mycket viktiga för demokratin. Dock skulle dessa enligt min mening behöva skrivas in i lagen som mera jämlika rättigheter för ”användarna” av litterära och konstnärliga verk. Det är återigen en fråga om balans och maktindelning.

Det gäller t.ex. citaträtten, som internationellt sett håller på att urholkas (i USA och England ingår denna rätt i vad som där kallas *fair use* resp. *fair dealing*). Författare blir allt räddare att citera ur andras verk utan att först begära tillstånd hos rättighetsinnehavaren. Men vitsen med citaträtten är att man *inte* ska behöva fråga om lov. Att sammanställa vetenskapliga och kritiska arbeten med hundratals citat skulle bli oerhört komplicerat om detta skulle vara nödvändigt. Ett problem är också att citaträtten inte gäller på samma villkor inom andra genrer, som t.ex. musik och film.

Fair use ses idag som ett försvar, inte en rätt i sig. Tänk om det var så med vår yttrandefrihet – att den uppstod först när någon stämde oss för förtal och vi hade ett rimligt försvar för yttrandet ifråga. Problemet finns knappast i praktiken i Sverige än, men jag misstänker att det är på väg.

Det upphovsrätten inte skyddar brukar anses tillhöra en intellektuell allmänning, en *public domain*. Men även den kringkärs idag på olika sätt, t.ex. genom att vissa bibliotek och arkiv hävdar upphovsrätt till sina reproduktioner av

medeltida manuskript. Ofta tvingas t.ex. publicister att betala för licensiering till ett arkiv eller ett bibliotek för att få publicera en faksimil av ett manuskript som tillkommit hundratals år innan upphovsrätten ens var påtänkt. Det rör sig alltså om ett prisbelagt publiceringstillstånd och inte t.ex. kostnader för kopiering eller reproarbete, som det givetvis är rimligt att betala för.

Därför bör *public domain* försvaras med en egen positiv lagstiftning, så att samhället kan lagföra även intrång i *public domain*.

Upphovsrätten innehåller i grunden många bra tankar och funktioner, som jag tror att man inte bör göra sig av med av den anledningen att lagen i sin *tillämpning* i vissa fall missbrukas av intressenter med stora finansiella resurser och många advokater. *Back to basics* tror jag är en bättre strategi, dvs. att man förvaltar lagfädernas ursprungliga tankar om balans mellan olika intressen i samhället, särskilt i ljuset av behovet av lärande och kunskap. Menar vi allvar med talet om att vi lever i ett kunskapsamhälle, så borde detta vara nästan självklart.

Ge den lokala demokratin en framtidsduglig nystart

INGWAR ÅHMAN-EKLUND

På många håll i landet och på många sätt hankar sig den lokala demokratin fram på gammal rutin och utan publikt intresse. Partierna har svårt att rekrytera nya politiker till nämnder och styrelser. Kommunfullmäktiges möten har få om ens några åskådare. Folkliga initiativ som krav på folkomröstningar avslås.

Det finns dock positiva undantag som t. ex. Sigtuna som genom en serie rådslag faktiskt höjt intresset för kommunala frågor. I närliggande Knivsta gör e-demokratipartiet Knivsta.nu också en insats för att finna nya sätt att få med medborgarna.

Det behövs en framtidsduglig nystart som vitaliserar såväl partier som medborgare och som tar hjälp av de olika nya tekniska kommunikationsmedel som finns.

I den representativa demokratin skall partierna vara något av en motor som håller igång den politiska processen kontinuerligt. Som omvandlar medborgarnas krav och behov till direktiv till förvaltningen om vad som ska göras.

Väljarföreningar

Ska ett parti kunna fungera demokratiskt så krävs det breda kontaktytor med väljarna.

När partierna förr var mera av folkrörelsekaraktär ordnades detta automatiskt genom den stora kontaktyta som fanns på arbetsplatser och i bostadsområden.

Nu finns det i och för sig kontaktytor som bland annat villaägareföreningar, fackföreningsrörelsen, hyresgästföreningen, Lantmännen, Rotary med flera.

I dem finns det ofta personunioner mellan partiernas lokala organisationer och dessas intresseorganisationer. Inom Villaägareföreningarna och i Rotary finner man förtroendevalda som samtidigt är politiskt verksamma framförallt hos Moderaterna. I fackföreningsrörelsen och hyresgästföreningen finner vi ju en hel del socialdemokrater och vänsterpartister.

Dessa personer för ju in fakta och intryck från kommunens liv i partierna och kommer i dessa organisationer i kontakt även med icke partianslutna.

Men det behövs onekligen fler kontaktytor än dessa som ju egentligen inte är några riktiga informella kanaler till partierna utan beroende på att det slumpvis finns personalunioner.

En enskild väljare sätter sig i bästa fall in i partiets valprogram och går sedan och röstar. Efter det kan man individuellt givetvis ta kontakt med sin politiker, men det

görs alltför sällan. Något speciellt forum där väljare kan träffa politiker finns i regel inte.

I andra delar av samhället har det alltmer börjat finnas organisationsformer som inte binder deltagarna lika hårt i en verksamhet som ett totalt medlemskap samt organiseringar som är av inlussningskaraktär. Kulturinstitutioner och författarföreningar har vänföreningar som följer verksamheten lite vid sidan av. Motorcykelföreningar har förberedande positioner för sådana som vill gå med s.k. wannabees. Varuhuskedjor och andra affärer har olika shoppingklubbar och kort som ger deras kunder en tämligen löslig relation till företaget.

Vissa försök pågår i landet med sympatisörsföreningar och med låga inträdesavgifter eftersom partiernas medlemsantal minskar hela tiden. Fortsätter medlemsflykten i dagens takt så är våra nuvarande partier i teorin utplånade om ett antal år.

Offentliga manifestationer som t.ex. Första Maj samlar allt glesare skaror. Allmänna offentliga möten samlar bara folk när det är någon speciellt brännande fråga på gång lokalt.

Då skulle någon form av *väljarförening* kunnas vara en lösning som vore bra för både medborgare och parti. Väljarföreningar mer eller mindre knutna till partier har funnits i Danmark och Nederländerna, bland annat med uppgift att samla in pengar till partiernas valkampanjer.

Man erbjuds att, som väljare av det parti man röstat på, komma med i en väljarförening. Medlemskapet är lösligt och utan obligatoriska förpliktelser – eventuellt helt gratis.

Kanske förknippas det med någon form av morot i form av intressanta föredrag, kortare resa eller present.

Nyttan av en sådan förening skulle vara dubbelriktad. De lokala partigrupperna skulle kunna föra en dialog med medborgare med samma politiska grundsyn som partiet. Väljarna skulle kunna framföra åsikter om hur partierna och dessas företrädare skött sina mandat.

Den numera allt mer jäktade medborgaren skulle kunna få en relation med sitt parti utan att behöva känna sig fast i löpande förpliktelser och aktiviteter utan kunna delta i mån av tid men ändå få relationer som kan leda till större engagemang längre fram i livet när barn och yrkesliv inte ligger i vägen.

I en tid med alltfler personvalda ledamöter skulle dessa kunna samla dialoggrupper med sina väljare. När det gäller personval så kan det ju mycket väl tänkas att en del av den personens väljare inte sympatiserar med den personvaldes parti utan enbart med den personvalde. Då skulle dennes väljarförening kunna ge sin ledamot ett värdefullt stöd gentemot partigruppen.

Lokala rådslag och bloggar – webblösningar och lokal-TV

Den nya informationstekniken ger många olika möjligheter för politiker och väljare att finna varandra och intressanta och nyttiga fakta.

Bloggosfären kombinerad med dialogmöjligheter med lokala väljare och medborgare kan ge lokala politiker möjligheter att pejla intresset hos de egna väljarna innan de går ut mera brett med nya idéer och förslag till allmänheten.

Överhuvudtaget gäller det nu att hitta de bästa formerna för att bygga upp e-dialoger lokalt.

Rådslag och en öppnare och mer publik ärendehantering är två viktiga förutsättningar för att ge den lokala demokratin en nystart.

Den finns idag kommuner som lagt ut sitt diarium offentligt på nätet för att man ska kunna söka på handlingar som kommer in till kommunen.

Andra bra initiativ är att ta fram populärversioner av viktiga handlingar som t.ex. årsredovisningar och budgetar så att byråkratiskt mindre tränade medborgare får det lättare att ta del av och förstå handlingarna.

Detta skulle kunna kombineras med att kommunen lade ut handlingarna i viktiga ärenden på sin hemsida någon månad före beslut som och kombinerade detta med möjligheter för medborgarna att genom chatt och rådslag diskutera och lämna synpunkter på ärendet innan kommunens förvaltning och partier tog slutlig ställning i ärendet.

”Medborgarstyrda” rådslag

Hittills har det varit kommunerna som tagit initiativ till vilka ärenden som lagts ut till medborgarna för rådslag innan

beslut. Men om man kontinuerligt lade ut i princip alla handlingar avseende samtliga större ärenden på kommunens hemsida med möjligheter för medborgarna att delta i beredningen genom chatt, debattforum och synpunkter så blev styrningen från kommunen om vilka ärenden man ska samråda om mindre. Då blev det medborgarna som genom egna aktiviteter valde vilka ärenden som det blev en bredare diskussion kring.

Dessutom har det visat sig att det ofta är så att intresset för kommunala ärenden är splittrat i många olika ärenden där det finns egna individuella intressen och inte någon större opinion. Ligger många ärenden ute på hemsidan för synpunkter och debatt kan sådana synpunkter fångas upp

Nu när TV-inslag lätt kan visas i såväl datorer som mobiltelefoner, och spelas in i mobiltelefoner och sändas, kan ju lokala ärenden och diskussioner lätt illustreras med rörlig film i Lokal-TV. Medborgarna kan då lätt delta i en kommunalpolitisk demokratiprocess var de än befinner sig.

Såväl kommunen som föreningar och enskilda kan med ekonomiskt och praktiskt överkomliga lösningar ta fram ett underlag som i stort sätt endast företag och myndigheter kunde producera för någon generation sedan.

Maktindelning och engagemang avgörande

Men oavsett hur snabb och lättillgänglig teknik och hur demokratiska system man än tillhandahåller så är den viktigaste faktorn för den lokala demokratin intresserade och engagerade medborgare, politiker och tjänstemän.

Det gör detsamma hur fullödiga rådslag och andra publika beredningar är om medborgarna i slutänden upplever att kommunens förvaltning och politiker inte bryr sig särskilt mycket om de synpunkter och förbättringsförslag som först fram under rådslagen.

Då skulle väljarföreningar och andra nätverk kunna vara påtryckande och opinionsskapande organ som kontinuerligt fick makthavarna att vara lyhörda och att dela med sig av makten.

Det vikande intresset för att engagera sig i politiska partier och i den kommunala demokratin kanske främst beror på att folk inte känner att de ledande politikerna och tjänstemännen delar med sig av makten. Man känner att det engagemang man lägger ned inte leder till några synbara resultat.

Kan ett folkligt e-deltagande leda till maktodelning så kan den lokala demokratin få en framtidsduglig nystart.

Presentationer

BO DJÖRKE

Civilekonom med inriktning på distributionsekonomi och har vuxenstuderat som doktorand vid Uppsala Universitet. Startade yrkesbanan som marknadsförare i databranschen och har successivt gått över till att arbeta med informationsfrågor och förändringsarbete. De senaste tjugo åren med eget företag – Sysforma AB. Flera uppdrag har avsett informationsarbete och medborgardialog kring planfrågor för kommuner i Storstockholmsområdet. Intresset för medborgarinflytande har sitt ursprung i arbete med *deltagande förändringsarbete* och IT-stöd för detta. Grundtanken i detta begrepp är att de som berörs av förändringar också ska delta i alla steg i den beslutsprocess som leder fram till förändringen. Företagsekonomer använder ofta ordet ”organisationsutveckling” för detta synsätt. I allt väsentligt är synsättet likartat för deltagande förändringsarbete rörande samhällseliga verksamheter.

Kontakt: bo.djorke@sysforma.se

LARS ILSHAMMAR

Lars Ilshammar är journalist, historiker och institutionschef för Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm. Hans forskningsintresse finns inom det samtidshistoriska fältet och handlar framför allt om teknik och politik, samt om mötet dem emellan. Lars avhandling *Offentlighetens nya rum* behandlar den svenska IT-politikens framväxt och informationsteknikens konsekvenser för demokrati, medborgarskap och offentlighet under sent 1900-tal. Tidigare har han bl.a. varit universitetslektor vid Örebro universitet

och föreståndare för det mångvetenskapliga forskningsprogrammet DemocrIT, ledamot i regeringens IT-kommission, ämnessakkunnig vid Kulturdepartementet, samt chefredaktör för Örebro-Kuriren.

Kontakt: lars@ilshammar.se

KAJSA KLEIN

Kajsa Klein är sedan 1998 verksam som doktorand och lärare vid JMK, Stockholms universitet där hon också deltagit i flera forskningsprojekt. Under 2003- 2004 arbetade hon i den globala amerikanska presidentkampanjen med Democracy Aid '04, TalktoUS.org och TheWorldSpeaks.net. Sedan 2008 undervisar hon även i reklamproduktion och PR vid Högskolan Dalarna.

Kontakt: klein@jmk.su.se

LAILA NIKLASSON

Laila Niklasson är lärare, forskare, och tjänstgör som universitetslektor vid Mälardalens högskola. Dessutom har hon uppdrag i form av utvärderingar av tjänster inom främst kommun, landsting och andra offentliga verksamheter såsom socialt arbete, utbildning och arbetsmarknad. Hennes forskningsintresse riktar sig mot medborgare, profession och utvärderingar som begrepp och praktik. Lailas avhandling, *Medborgaren som pedagogiskt projekt* (2007), handlar om hur begreppet kan förstås av enskilda individer och hur det gestaltas i pedagogisk praktik. Exempel på forskningsrapporter är *Medborgarbildning i lokalsamhället* (2002). Exempel på andra texter är *Folkbildningen och de demokratiska utmaningarna* (2001).

Kontakt: laila@d2d.nu

TOMAS OHLIN

Egentligen hamnade Tomas Ohlin inom dataområdet, eller IT-området, av en slump. På 50-talet fanns inte det på universitetet. Mycket universitetsliv, att vara med och skapa de nya ämnena. Det var också en utmaning att leka pionjär. Som vid 70-talets början, det här med att då använda ”hemterminaler” för att diskutera och ge sin röst till känna – inte många tog det på allvar – och att vara en kraft bakom landets första publika e-post system, strax efter mitten av 70-talet. Och sedan blev det arbete i många offentliga kommittéer, och en balans mellan ett politiskt medvetet liv och ett oberoende och visionärt IT-liv, med människan i centrum. Som medborgare, som konsument. Och sedan, mot slutet av seklet var han professor vid Universitetet i Linköping. Och böcker och många debattartiklar blev det. Sedan våren 2008 är han verksam som expert åt regeringen i e-demokratifrågor.

Kontakt: tomas@telo.se

ANDERS R OLSSON

Född 1953. Examen från Journalisthögskolan i Stockholm 1979. Nyhetsreporter 1980-1986, bl. a. fyra år på Tidningarnas Telegrambyrå, TT. Kanslichef i föreningen Grävande Journalister 1989-1994 (halvtid) och lärare i medierätt och undersökande journalistik vid JMK i Stockholm 1989-1995 (halvtid). Sedan 1995 verksam som fri skribent och föreläsare. Har gett ut ett halvduzin böcker, bl. a. *Yttrande- och tryckfrihet. Handbok för journalister*. (1992, den sjätte och senaste omarbetade upplagan publiceras 2009), *Lögn, förbannad lögn och journalistik* (2006) och *Att stänga det öppna samhället* (2008).

Kontakt: info@anders-r-olsson.se

KARL-ERIK TALLMO

Född 1953, är författare, konstnär och journalist och har skrivit i bl.a. Aftonbladet, Expressen, Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Sydsvenskan, Politiken, Fenix, Human IT och Dagens Forskning. Har skrivit sex böcker, bland dem Sveriges första elektroniska roman (1992). Har även medverkat i radio och i utredningar kring nya medier samt i referensgrupper hos Kungl. biblioteket, IT-kommissionen och Forskningsrådsnämnden (Vetenskapsrådet).

Kontakt: ket@d2d.nu

INGWAR ÅHMAN-EKLUND

Ingvar Åhman-Eklund, född 1945, är skriftställare, politiker, poet och revymakare. Egna företag ”Dreamers and Doers” och ”SpexoDrama”. Arbetade tidigare som kultur- och kommunikationschef i Kista för Stockholms stad. Har även varit projektledare i Kista för flera e-demokratiprojekt finansierade av EU och VINNOVA, bl.a. Kista e-parlament, Cybervote och Avanti. Drivit internationella kulturprojekt. Dessförinnan politisk tjänsteman, sekreterare åt borgarrådet Agneta Dreber. Nu ledamot av kommunstyrelsen och fullmäktige i Sollentuna för Sollentunapartiet. Var aktiv vid riddandet av de riksbekanta Almarna 1971. Var med och startade Miljöpartiet i Sverige. I starten redaktör för Miljöpartiets tidning ”Alternativet”. Var den som skapade partisymbolen Maskrosen. Lämnade Miljöpartiet 1985. Skriver satir, sketcher och sånger till lokalrevyer och har givit ut diktsamlingen ”Ordbävning i ankdammen” 2005. Har som estradpoet medverkat i SM i Poetry Slam 2004, 2006, 2007 och 2009. På 60- och 70-talen arbetade han som frilans med

text och bild. Specialitet fotograferade serier. Har skrivit allt från budgetpromemorior till kärleksnoveller.

Kontakt: ingwar@d2d.nu

English summaries

For or Against the Citizenry – Power sharing

This book is the result of discussions from a group of Swedish researchers and practitioners, who have emphatic strong democratic interests. We meet regularly to discuss political innovation, to criticize, and to work in propagating a better and more participatory democracy in Sweden.

Together, we have long and varied experience from a variety of practical democratic deficiencies in the Swedish society. We are frustrated about today's lack of democratic interaction between citizens, elected politicians, and their civil servants. Citizens need better possibilities to inform themselves and to take part in political public policy decision making.

This book is the third of debate contributions in this format. The first and the second are available on our website: www.d2d.nu

The reader will find debate, reflections, thoughts and suggestions about reforms and practical experiments. The authors hope that the book will serve as discussion and action support for those involved in improving our Swedish democracy.

Each author takes full responsibility for her or his personal contribution.

BO DJÖRKE

The Politicians' Citizen Dialogue or the Citizens' Time for SKL to ask itself : " How much fun is it to engage in dialogue / conversation with an answering machine?"

SKL – The Swedish Association of Local authorities and Regions – has recently issued the publication "11 Ideas for Citizen Dialogue in the Control Process." Thought No. 4 contains a serious logical error. It is an error in perspective vantage view. That thought originates with the politicians perspective instead of the citizen's perspective. I quote:

"The politicians participate in the dialogue to listen in order to understand (my clarification: people's views), not to answer or explain. Experience shows that too often in meetings result in politicians defending themselves..."

"How much fun is it to engage in dialogue / conversation with an answering machine?" To all who work with citizen dialogues: Taste of the word "dialogue" – in other contexts, it is always associated with two-way communication. Right? One not only listens but also responds with a position about what you hear. Use the word "questionnaire" when it is pure data collection and observations.

"The dialogue can be disastrous – "we" are not able to convince them about what we consider best." Get a third party – a dialogue organizer – the same as is done when organising focus groups. In organizational development (now known as: participatory change development) the third party is called a change agent / change facilitator. The agent's role is to be an interpreter – to reformulate (= translate, explain) the different positions

so that they can better understand each other. The agent is working for others. The concept of "dialogue editor" may sound less Americanized and can also express more accurately what the role entails.

Bo Djörke is an information consultant with special interest for participatory change and ICT support for that change. He is a business economics graduate with his own company – Sysforma AB.

LARS ILSHAMMAR and KAJSA KLEIN Ten Years Gone – Time for Restart

Ten years ago e-democracy was highly rated among the visions that were born in the Internet revolution. Since then, development has largely stood still from Swedish authorities and politicians perspective. While the Internet has continued to develop, very few, if any, democratic reform proposals – with or without the e- – have been implemented.

During the 2000's, information technology rather has been associated with a series of repressive measures in hunting "pirates" and terrorists. The FRA-law, Ipred and ACTA are just the latest of these. The new technology's democratic potential has instead been developed outside the formal structures of politics, with new movements and networks, and in the social media.

It is when these perspectives collide, we see that society, and politics, has a new digital dimension. In this climate, it is not realistic to expect investment in e-democratic experimentation or reform of public governance in a

deliberative direction. The expectations of the political system for the time being, should be restricted to the bare minimum, or at least not further complicate or prevent the communication of the Internet, or restrict the democratic practitioners that have emerged there.

Lars Ilshammar has a PhD in contemporary history (thesis "The New Public Sphere: Technology and Politics in Sweden 1969-1999) and is presently director for the Labour Movement Archives and Library in Stockholm.

Kajsa Klein teaches media and communication studies at Dalarna University and at Stockholm University. She has also been working as a democracy activist.

LAILA NIKLASSON A reflection before the European Union election – Are citizens interested in their own influence in Europe?

The European Union Parliament election in June 2009 is nearing. Participation in the EU elections, however, has not been high, neither in Sweden nor other member countries. In this article a study is reported of the issues coming from Sweden. The results show that there is interest in European issues; however, the Swedish interests are not necessarily the same when citizens' interests are compared with those which are considered to be the challenges before the European Parliament. The article concludes with a discussion about what relation local issues could have with European issues.

Laila Niklasson, PhD, is a teacher with emphasis on research about the citizen, profession, and evaluation as a concept and practice. She is an Assistant Professor at Mälardalens College.

TOMAS OHLIN

How close to the political decisions can the citizen come?

The possibility to place oneself close to real political power has always been fascinating and a temptation for many. Naturally, this can be achieved by corridor politics, where personal contacts and bribery throughout history has been used. But in a citizen rooted democracy it is both moral and justified to shorten the distance between the citizen and the elected political system. Projects are taking place in many countries at present, where different systematic models are tried. "Citizen budgeting" is one of these, where delegation of certain powers to citizens is analysed.

Citizens who are given the possibility to place themselves close to political decision making, are often more harmonic and satisfied than others. Public criticism and friction can thus be avoided, which saves public resources. In this sense, citizen rooted democracy is a profitable for society.

Tomas Ohlin is an early analyst of new communication and new networks within academia and the computer service industry – long before Internet. After many assignments within the Swedish Parliamentary Committee structure he became professor in Linköping University. Emphasis throughout his career has been on the person within the system and citizen participation. In 2008 he joined the staff of the Swedish government's Ministry of Integration and Gender Equality, Democracy Issues Unit, as a subject expert.

ANDERS R OLSSON

On blogs and other revolutions that lead to nothing

That the Internet creates democratic renewal and democratization of journalism has been promulgated by technique enthusiasts for the past 15 years. That, unfortunately, is not true.

The proportion of Internet users who discuss societal issues are a few percent, and of the web sites which are primarily concerned with political information and political debate are dominated by a few powerful. The large majority of ordinary people who blog about politics are not even read. News distribution is dominated by large media groups as much on the Internet as in the "old" traditional media.

Of course both democracy and news distribution can be further developed and improved with the Internet, but this requires decisions, organization, and financing. A democratic renewal does not "happen" with technique alone.

Anders R Olsson is a journalist, writer and researcher. He specializes on issues of democracy, human freedom and rights.

KARL-ERIK TALLMO

What has copyright to do with democracy?

The debates on whether or not copyright and democracy are compatible concepts are not new. It has been discussed since the 1700s and concerns a form of separation of powers. Copyright is a monopoly, but at the same time, when copyright came, it was a strike at another form of monopoly, the printers' rights, with their roots in the guild system. Copyright could not occur until censorship was abolished, and it can actually be seen as a complement to freedom of expression. Copyright was early associated with privacy issues. However, if proportionality is not followed in the maintenance of law, both integrity and freedom of expression could be threatened.

Karl-Erik Tallmo, Swedish writer, artist and journalist. Contributor to Nordic dailies and magazines for the last 25 years. Tallmo has written six books. He has participated as an expert in governmental investigations on new media and been a member of advisory boards, e.g. at the Royal Library, the Swedish IT Commission, and the Swedish Research Council.

INGWAR ÅHMAN-EKLUND

Give local democracy a viable new start

In many places throughout the country, and in many ways, local democracy continues in the old routines and without public interest. The parties have difficulty recruiting new politicians to the councils and boards. Town council meetings have few, if any, listeners. Popular initiatives that demand referendums are rejected.

In a representative democracy the parties are a type of motor that continually sustains the political process and transforms citizen's demands and needs into directives for the administration about what should be accomplished.

If a party is to work democratically, a broad contact network is required among the voters. When the parties historically were of a popular movement character, this broad contact network was maintained automatically by the large interface at the work places and in neighbourhoods.

There is a need for a viable new start in revitalizing parties as well as citizens and taking the use of the new technical communication available.

Ingvar Åhman-Eklund, text scribe, politician, and cabaret writer. He is engaged in issues of democracy with special interest for eDemocracy, freedom of expression, oppression of women and religious fundamentalism.

Vad är D2D?

D2D är en löst sammansatt diskussionsgrupp som består av forskare och experter med starka demokratiska intressen. Nyckelbegrepp i våra diskussioner är demokrati och dialog. Vi träffas regelbundet IRL, via e-post och på nätet för att inspirera, kritisera, analysera och diskutera politiska innovationer och framförallt för att finna vägar till en bättre demokrati.

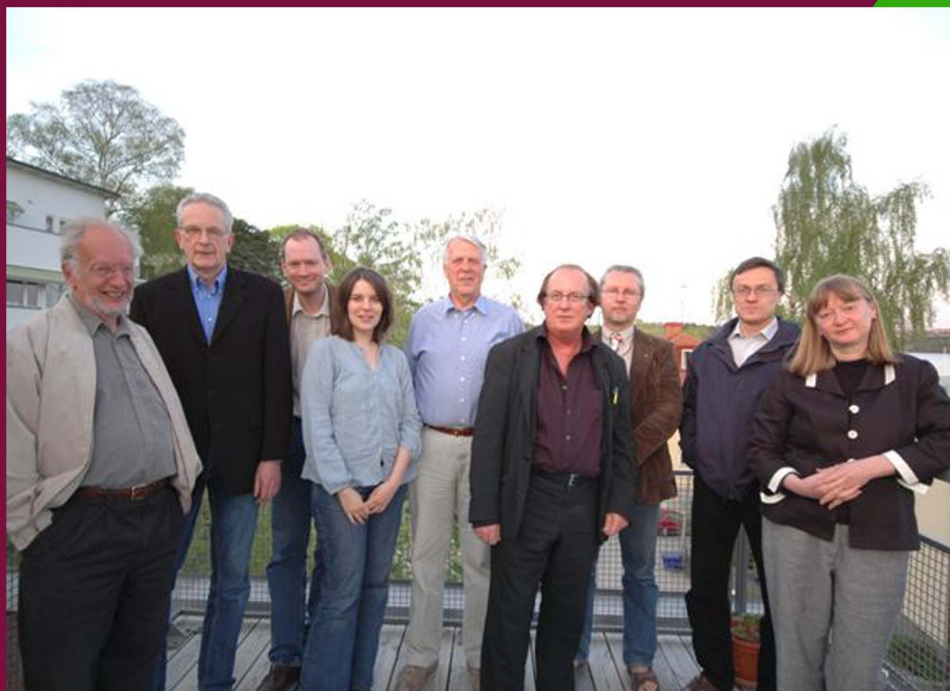
Medlemmar i D2D-gruppen under 2009

Bo Djörke, Ana Durán, Lars Ilshammar, Peter Karlberg
Kajsa Klein, Laila Niklasson, Tomas Ohlin, Anders R Olsson,
Siri Reuterstrand, Karl-Erik Tallmo, Gail Watt och
Ingvar Åhman-Eklund

Webbplats: www.d2d.nu

Kontakt: info@d2d.nu

Fr. v. Gail Watt, Bo Djörke, Lars Ilshammar, Kajsa Klein, Tomas Ohlin, Ingvar Åhman-Eklund, Peter Karlberg, Anders R Olsson, Laila Niklasson. På bilden saknas Karl-Erik Tallmo, Ana Durán och Siri Reuterstrand.

**Hur kan vi få en mer levande demokrati?
En grupp forskare och experter som kallar
sig D2D reflekterar i denna skrift över makt-
delningens roll.**